

ვასტანგ გურული

არავინ წინასწარმეტყუელი ...
(პიესა ორ მოქმედებად)

თბილისი
2007

მოქმედი პირნი:

- ილია ჭავჭავაძე – 60-70 წლის.
არტურ ლაისტი – ილიას მეგობარი, 55-60 წლის.
სილიბისტრო ჯიბლაძე – სოციალ-დემოკრატი, 50-55 წლის.
ფილიპე მახარაძე – სოციალ-დემოკრატი, 30-35 წლის.
პეტრე გელეიშვილი – სოციალ-დემოკრატი, 30-35 წლის.
ნოე უორდანიას – სოციალ-დემოკრატი, 30-35 წლის.
იოსებ ჯუღაშვილი – სოციალ-დემოკრატი, 20-21 წლის.
კონსტანტინე – თავადი სამსახურიდან გადამდგარი გენერალი, 60-65 წლის.
ანა – თავადი მეუღლე, 50 წლის.
ექვთიმე – სოფლის სკოლის მასწავლებელი, 25-30 წლის.
იაკობი – სოფლის მღვდელი, 25-30 წლის.
არჩილ ჯორჯაძე – პუბლიცისტი, ეროვნული მოღვაწე, 28-29 წლის.
პასტრუშინი – თბილისის გუბერნიის უანდარმერიის სამმართველოს უფროსი, პოლკოვნიკი, 40-45 წლის.
რედიგერი – პოდპოლკოვნიკი, 35-40 წლის.
კარაულოვი – პოდპოლკოვნიკი, 40-45 წლის.
კირიონი – ეპისკოპოსი, 56 წლის.
კირიონ II – უწმიდესი და უნეტარესი, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, 68 წლის.
კონსტანტინე აფხაზი – გენერალი, საქართველოს ეროვნული საბჭოს წევრი, 50-55 წლის.
ბოგდან კუნიაძე – სომეხი სოციალ-დემოკრატი, 35-40 წლის.
სერგო ორჯონიკიძე – ქართველი ბოლშევიკი, 28-30 წლის.
კამო (სიმონ ტერ-პეტროსიანი) – სომეხი სოციალ-დემოკრატი, 25-30 წლის.
ვორონცოვ-დაშკოვი – კავკასიის მეფისნაცვალი, 65-70 წლის.
ტიმოთეევი – გენერალი, თბილისის სამხედრო გუბერნატორი, 55-55 წლის.
თავადი – ილია ჭავჭავაძის თაყვანისმცემელი 60-65 წლის.
პირველი ინტელიგენტი – ილია ჭავჭავაძის თაყვანისმცემელი, 30-35 წლის.
მეორე ინტელიგენტი – ილია ჭავჭავაძის თაყვანისმცემელი, 50-55 წლის.
გიმნაზიელები – ილია ჭავჭავაძის თაყვანისმცემლები, 45-50 წლისანი.
გიორგი – მღვდელი, იოსებ ჯუღაშვილის მასწავლებელი სემინარიიდან, 40-45 წლის.
მიხეილ ქურდიანი – ექიმი, 30-35 წლის.
ექიმის მეუღლე – 30-32 წლის.
ექიმის ქალიშვილი – 17-18 წლის.

პირველი სცენა

საგურამო. ილია ჭავჭავაძის სახლი. აივანზე სხედან ილია ჭავჭავაძე და არტურ ლაისტი. დრო: XIX საუკუნის 90-იანი წლები.

ილია ჭავჭავაძე: ცუდ დრო დადგა! ოცდაათ წელზე მეტს ვიდწვოდი, ვფიქრობდი ამ ცუდ დროს მზად დავხვედროდი, მაგრამ ტყუილი გამოდგა ჩემი მცდელობა. თანამოაზრეები შემომეცალენ, აზრიც შეიცვალეს. ორ ადამიანზე მწყდება გული – ნიკო ნიკოლაძეზე და გიორგი წერეთელზე. რამ გააგიჟა ეს ხალხი არ ვიცი! ამტკიცებენ: ბურჟუაზიული წყობილების დამყარება თუ გვიხსნისო! ბურჟუაზიული წყობილება რომ კარგია ამაზე ვინ დაობს. მაგრამ ავიწყდებათ ერთი რამ: საცაა XIX საუკუნე დაილევა და სხვადასხვა მიზეზის გამო ჩვენ ეროვნული ბურჟუაზია არა გვყავს, მთელი ვაჭრობა-მრეწველობა სომხის ხელშია, თუ რამ მათ გადარჩათ ბერძნებმა და რუსებმა გაინაწილეს. ნიკო და გიორგი რომ გააყვირიან ვაჭრობა-მრეწველობის განვითარება გვიხსნისო, ვისთვის ავითარებენ ყოველივე ამას, სომხები კიდევ უფრო რომ გაამდიდრონ? ქართველი ვაჭარი და მრეწველი, სუსტი და დაუცველი, მდიდარ და ხელისუფლებისაგან დაცულ სომეხს რა კონკურენციას გაუწევს?

არტურ ლაისტი: სავსებით სწორი ბრძანდებით თავადო! მაგრამ ხსნას რაში ხედავთ?

ილია ჭავჭავაძე: ამჯერად უცხოტომელ ბურჟუაზიას ჩვენ ქალაქს ვერ წავართმევთ – ქალაქი ფულიანი ხალხისაა. თბილისი, დუშეთი, თელავი, სიღნაღი, გორი, ფოთი სომეხ ვაჭარ-მრეწველთა ხელშია. ბათუმში ხომ 1878 წელს შემოვიერთეთ და სულ რაღაც 10-15 წელში სომხებმა იქაც საფუძვლიანად მოიკიდეს ფეხი. ეს იმიტომ ხდება, რომ მთარობა, მთავარმართებელი და გუბერნატორი მაგათ მხარეზეა! მალე უცხოტომელები სოფლადაც შეადწევენ. ამიტომ საჭიროა ქართველ გლეხს გუშეველოთ. საქართველო უნდა იქცეს სოფლის დოვლათის გამტან ქვეყნად, რუსეთსა და ევროპაში, ოსმალეთშიც. ამისათვის პირველ რიგში გზაა საჭირო. კახეთში მოსავალი უღებებთ, გაყიდვა კი ვერ მოუხერხებიათ. რაღა აზრი აქვს მეორე მოსავლის მოწევას? აი, ამან გააზარმაცა ქართველი გლეხი, თორემ ის არავიზე ნაკლებად გამრჯე არ არის. გზის უქონლობის გამო გლეხს თავისი ჭირნახული ვერ გააქვს რაჭიდან, ლენხუმიდან, ხევსურსა და თუშს ყველი ვერ გაუყიდია! თუ სომეხმა ვაჭარმა მიაკითხა ჩაღის ფასად უნდა ყველაფერი.

არტურ ლაისტი: ამიტომ იყო რომაელები უპირველეს მნიშვნელობას ანიჭებდნენ გზებისა და ხიდების მშენებლობასა და მოვლას! ასი წლით მაინც ჩამორჩით თქვენ ამ თვალსაზრისით ევროპას, რუსეთსაც კი.

ილია ჭავჭავაძე: ოსმალეთსაც!

არტურ ლაისტი: გამოსავალს რაში ხედავთ? გზების მშენებლობას დიდი ფული სჭირდება!

ილია ჭავჭავაძე: მთავრობას თბილის-ბაქოს რკინიგზა რომ გაჰყავდა ბევრი ვეცადეთ, ნიკოც და გიორგიც გვერდში დამიდგნენ, მაგრამ მთავრობა ვერ დავითანხმეთ რკინიგზას კახეთზე რომ გაველო. კახეთი მაშინ განგებ დატოვეს რკინიგზის გარეშე. გაწირეს კახელი გლეხი და საქართველოც!

არტურ ლაისტი: მიზეზს რას ამბობდნენ ინჟინრები? იქნებ ქრთამი უნდოდათ!

ილია ჭავჭავაძე: ჰო! მრეწველმა ანანოვმა ქრთამი გაიღო და რკინიგზა ქუთაისს ააცილა, სოფელ რიონზე გაატარა. იცით რატომ? ანანოვს ვარციხეში ღვინისა და არყის ქარხანა აქვს და გამოთვალა: ვარციხიდან ქუთაისში ღვინისა და არყის გადატანა, ასევე ხე-ტყის გადატანა ძვირი უჯდებოდა, სადგურ რიონამდე – იაფი. ადგა და მოისყიდა ინჟინრები და რკინიგზის ხაზი თავის ქარხანას დაუახლოვა, ქუთაისი გვერდზე დარჩა. აი, რა შეუძლია ფულს! ჩვენ კი ფული არ გვქონდა, რომ თბილისიდან ბაქოსაკენ მიმავალი რკინიგზა კახეთზე გაგვეტარებინა. ინჟინრებმა მთავრობას შეუთვალეს: კახეთზე რკინიგზის გატარება ძვირი დაჯდება, გვირახი იქნება საჭირო. ჩვენმა უფულობამ სომხობის საქმე გააკეთა. ეზიდებიან ეხლა კახეთიდან იაფად ყურძენს, ღვინოს, თამბაქოს და მდიდრდებიან!

არტურ ლაისტი: იქნება მოხერხდეს თქვენი შერიგება ნიკო ნიკოლაძესთან და გიორგი წერეთელთან?

ილია ჭავჭავაძე: წარმოუდგენელია! ნიკო ნიკოლაძე სოციალისტურმა იდეებმა გაიტაცა! დადუპეს ეს დიდი კაცი რუსმა ნაროდნიკებმა. გიორგი წერეთელი ორ სკამზე ზის – ეროვნული მოღვაწეც უნდა იყოს და სოციალისტიც! ნიკოს ზომიერება ყოფნის, გიორგის არა! ახალგაზრდა პირტიტველა სოციალ-დემოკრატებს დასდევს უკან ეს დროული კაცი. მე მეგონა იმათ მოიყვანდა ჭკუაზე და თავად დაჰკარგა ჭკუა...

არტურ ლაისტი: ეგ ყველაფერი ევროპიდან მოდის!

ილია ჭავჭავაძე: ევროპიდან და რუსეთიდან.

არტურ ლაისტი: ნუთუ რაც ოცდაათი წლის მანძილზე გიკეთებიათ ასე ადვილი მოსასპობია?

ილია ჭავჭავაძე: სოციალ-დემოკრატია დიდი და საშიში ძალაა. მალე სოციალიზმი საქართველოში ეპიდემიის სახეს მიიღებს და მასობრივად მოწამლავს ადამიანებს.

არტურ ლაისტი: მართალი გითხრათ, მე გიორგი წერეთელს ადრეც შევნიშნე სოციალიზმის გავლენა!

ილია ჭავჭავაძე: ალბათ. მაგრამ რაც ამჯერად ხდება წარმოუდგენელია. კინაღამ ჭკუიდან შევიშალე ეგნატე ნინოშვილის დასაფლავებაზე გიორგის მიერ წარმოთქმული სიტყვა რომ წავიკითხე „კვალში“! ეს ჭორიკანა „კვალი“ არც მეტი არც ნაკლები „ივერიის“ ადგილის დაკავებას ცდილობს!

არტურ ლაისტი: „ივერიის“ ადგილის დაკავება ადვილი არ იქნება, მე ეს ვერ წარმომიდგენია!

ილია ჭავჭავაძე: ცუდი დრო მოდის, ამ ცუდ დროში კი ილია ჭავჭავაძისა და „ივერიის“ ადგილი ალბათ აღარ იქნება! XX საუკუნე კოსპოლიტიზმის საუკუნე იქნება ევროპაშიც, რუსეთშიც და საქართველოშიც!

არტურ ლაისტი: ჩემგან არ გესწავლებათ თავადო, მაგრამ ბევრი რაიმე იმაზე იქნება დამოკიდებული როგორი ახალგაზრდობა მოვა!

ილია ჭავჭავაძე: ბოლო ხანები ყველაზე მეტს სწორედ ამის შესახებ ვფიქრობ. არის ერთი ახალგაზრდა, შვეიცარიაში იყო, იქედან მიგზავნიდა წერილებს „ივერიისათვის“. ნოე ჰქვია, ჟორდანიას გვარად, ლარჩხუთელი მემამულის შვილია. ერთხელ იყო „ივერიის“ რედაქციაში, თავდაჭერილი, ზრდილობიანი ახალგაზრდაა. თბილისის სასულიერო სემინარია აქვს დამთავრებული. როგორც ამბობენ ერთი საიდუმლო ორგანიზაციის წევრიც ყოფილა, ვარშავაში რომ შეჰქმნეს ქართველმა სტუდენტებმა, მგონი „საქართველოს თავისუფლების ლიგა“ ეწოდებოდა.

არტურ ლაისტი: ვიცი, მეც გამიგია მაგ ორგანიზაციის შესახებ, მაგრამ პროგრამას არ ვიცნობ, ვერაფერს გეტყვი!

ილია ჭავჭავაძე: არის მეორეც, არჩილ ჯორჯაძე, უმცროსია ჟორდანიასზე. დიდი ავტორიტეტი აქვს ახალგაზრდებში, თუმცა დაწერილი ჯერ ბევრ არაფერი აქვს, „ივერიაში“ არ მეკარება, კარგია ის, რომ „კვალშიც“ არ ბეჭდავს.

არტურ ლაისტი: ამ ორიდან რომელს არჩევდით?

ილია ჭავჭავაძე: ამ ორიდან ნოე ჟორდანიას ვარჩევდი, თითქმის გადაწყვეტილი მქონდა. მოხდა ერთი ისეი რამ, რამაც აზრი შემაცვლევინა, საფიქრალი გამიჩინა, ამრიგ-დამრია. ორი კვირა გავიდა და იმ ბიჭის სახე, თვალები და ხმა ვერ დავივიწყე! დიდი ძალაა იმ ბიჭში, რაღაც განსაკუთრებული ძალა!

არტურ ლაისტი: ვინაა?

ილია ჭავჭავაძე: ვინაა ვერ გეტყვი (მაგიდიდან „ივერიის“ ნომერს აიღებს), აი მისი ლექსი დაგებჭდე პირველ გვერდზე, წაიკითხე და შემდეგ ვისაუბროთ.

არტურ ლაისტი: ჟორდანიას და ჯორჯაძეს ყველა შემთხვევაში შეხვდი და ესაუბრე, არჩევანი შემდეგ გააკეთე!

ილია ჭავჭავაძე: (დაფიქრებით): ასე ვიზამ, თუმცა... შინ შევიდეთ, გვიანაა (ორივენი ტოვებენ აივანს).

მეორე სცენა

თბილისი. გაზეთ „კვალის“ რედაქცია. სხედან: ფილიპე მახარაძე, სილიბისტრო ჯიბლაძე, პეტრე გელეიშვილი. დრო: 1897 წელი.

ფილიპე მახარაძე: კარლო ჩხეიძე არა სჩანს. რა ვქნათ, დავიწყოთ?

სილიბისტრო ჯიბლაძე: ფილიპე, ხომ იცი, კარლოს არ უყვარს დაგვიანება, ეტყობა არ მოვა, დავიწყოთ.

ფილიპე მახარაძე: სილიბისტრო ასაკითაც და დამსახურებითაც შენ გეკუთვნის დაწყება!

სილიბისტრო ჯიბლაძე: ნუ ეშმაკობ, ფილიპე! ყველას გეშინიათ პირველი ქვის გასროლა, მერე ყველა გამოიდებთ თავს. ასე რავა დაგაშინათ ყველანი ილია ჭავჭავაძემ!

ფილიპე მახარაძე: მოკლედ ვიტყვი. ილია ჭავჭავაძეს სოციალ-დემოკრატები და „მესამე დასი“ რომ არ მოსწონდა ამას დიდი მიხვედრა არც უნდოდა. აქამდე ჩვენი მოსახვედრი გიორგი წერეთელს ხვდებოდა და ჩვენ ჩვენდა სამარცხვინოდ ხმას არ ვიღებდით. გასულ 1896 წელს „ივერიაში“ ჭავჭავაძემ რომ კარგა მოზრდილი წერილი – „ჩვენი ეხლანდელი სიბრძნე-სიცრუე“ გამოაქვეყნა სხვას არაფერს ნიშნავდა თუ არა ხელთათმანის გადმოგდებას. ჩვენ ისევ ვერ ვუპასუხეთ. ნოემ უკბინა ერთი-ორჯერ, მაგრამ ისე: მუღს ეუბნებოდნენ და რძალო გესმოდესო! მოქმედებაა საჭირო.

პეტრე გელეიშვილი: ილია ჭავჭავაძის წინააღმდეგ წერა არაა ადვილი საქმე. ისეთ რაიმეს დაგიწერს შეიძლება გული გაგისკდეს კაცს! ხო ნახეთ რა დღე აყარა ილია ხონელს, გიორგი წერეთელს, უფრო ადრე მიხვილ კატკოვს.

ფილიპე მახარაძე: ეგ ჩვენც ვიცით, პეტრე და ამიტომ სხვა რაიმე უნდა მოვიფიქროთ, ამისათვის ვართ ჩვენ აქ შეკრებილები! ერთი ან ორი წერილით ჭავჭავაძეს ვერას დავაკლებთ. ამიტომ გადავწყვილეთ (სილიბისტრო ჯიბლაძეს გადახედავს) ილიას იუბილე ჩავშალოთ! ჭავჭავაძის 60 წლისთავი არ უნდა აღინიშნოს: არ უნდა გაიმართოს საიუბილეო კრება, არ უნდა გამოიცეს იუბილისადმი მიძღვნილი წიგნი, არ უნდა დაიბეჭდოს წერილები. ვითომც არც ყოფილა იუბილე. თუ ეს მოვახერხეთ ორ მიზანს მივალწევთ: ილია დიდ დარტყმას მიიღებს და ხალხიც მის მიმართ უპატივცემულოდ განეწყობა. თუ იუბილე დიდი ზარ-ზეიმით აღინიშნა წასულია ჩვენი საქმე, წერე და იკითხე მერე, ილიას კარგა ხანს ვერაფერს დავაკლებთ. ეხლა უნდა დავუკარგოთ ხალხს და პირადად ილიას იმისი რწმენა, რომ იგი ერის მამაა, როგორ ზოგიერთები უწოდებენ. რას იტყვი?

პეტრე გელეიშვილი: კარგი აზრია. რუსულ პრესას მე ვიღებ ჩემს თავზე, იქ ილიას იუბილეზე სიტყვას არავინ დაძრავს. სომხური პრესა, ცხადია, მიესალმება ჩვენ წინადადებას.

სილიბისტრო ჯიბლაძე: პეტრე! ნუ ეშმაკობ შენ! ის მითხარი ქართული ჟურნალ-გაზეთებს რა ვუყოთ, თორემ რუსები და სომხები ილიაზე კარგს რომ არაფერს დაწერენ, რა თავზე ადება უნდა ამას?

ფილიპე მახარაძე: პრესაზე უფრო მე სხვა რამ მაშინება. სათავადაზნაურო ბანკმა ან წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ რომ მოინდომოს იუბილის აღნიშვნა სად მიდინხარ მერე? ქუთაისის ან ბათუმის საზოგადოებამ რომ გამოიდოს თავი?

პეტრე გელეიშვილი: პეტერბურგისა და მოსკოვის ქართველმა სტუდენტობამ რომ აღნიშნოს იუბილე?

სილიბისტრო ჯიბლაძე: ცხადია, „ივერია“ დიდ დაფსა და ნაღარას დაჰკრავს!

ფილიპე მახარაძე: გინდა თუ არ გინდა „ივერია“ დიდი ძალაა, მთელი საქართველო კითხულობს!

პეტრე გელეიშვილი: ჩვენ გვინდა სრული სიჩუმე, არა ილიას კრიტიკა, არამედ სრული სიჩუმე, თითქოს არაფერი მომხდარა! ეს კი ძალზე რთულია.

სილიბისტრო ჯიბლაძე: მე მგონია, ერთი გამოსავალი გვრჩება: დაშინება და ტერორი!

პეტრე გელეიშვილი: როგორ?

სილიბისტრო ჯიბლაძე: აი ასე: გაზეთებისა და ჟურნალების რედაქტორებს მუქარის ბარათები უნდა გავუგზავნოთ, დავაშინოთ. უნდა დავაშინოთ სტამბების მფლობელები, რომ არაფერი დაბეჭდონ. წიგნის მაღაზიების მფლობელებიც კი უნდა დავაშინოთ, ილიას წიგნი არ უნდა დაიდოს დახლზე. ბანკში ილიას ბევრი მტერი ჰყავს და მათი ძალებით უნდა ჩავშალოთ იქ იუბილის აღნიშვნა. წერაკითხვის საზოგადოებაში კი გაჭირდება საქმე, იქ ილიას აღმერთებს ყველა. სხვა გზა არ რჩება, იქაც დაშინების და შანტაჟის იმედით უნდა ვიყოთ.

ფილიპე მახარაძე: ამას ყველაფერს ხალხი სჭირდება, გაბედული ხალხი.

სილიბისტრო ჯიბლაძე: მოიძებნება ასეთი ხალხი, მარტო რკინიგზის სახელოსნოებში მოიძებნება 10-15 კაცი.

პეტრე გელეიშვილი: ქუთაისსა და ბათუმში რა ვიღონოთ?

სილიბისტრო ჯიბლაძე: დაშინება და ტერორი! სხვა გზა ჩვენ არა გვაქვს, არც დრო ითმენს!

ფილიპე მახარაძე: სილიბისტრო! ჩვენ კიდევ ერთხელ უნდა შევიკრიბოთ, ბათუმელი და ქუთაისელი ამხანაგებიც უნდა მოვიწვიოთ, სანდო მუშებიც. ყველაფერი კარგად უნდა ავწონ-დავწონოთ. ილია ჭავჭავაძის უკან ორმოცი წლის ნადვავია, მოგწონს თუ არ მოგწონს, ასეა! ჩვენ კი სულ რამდენიმე წელია გამოვედით ასპარეზზე. თუ ჭავჭავაძემ ეს ბრძოლა მოგვიგო ცუდად წავა ჩვენი საქმე!

სილიბისტრო ჯიბლაძე: ფილიპე! ჩვენ დავიწყეთ ბრძოლა, რომლის დევიზია: „ან ჩვენ, ან ილია!“ ჩვენ ამაზე დიდი საქმე არა გვაქვს – ილია ჭავჭავაძე უნდა დავასამართო! (დგებიან და ერთმანეთის მიყოლებით გადიან ოთახიდან).

მესამე სცენა

თბილისი. გაზეთ „ივერიის“ რედაქცია. ილია ჭავჭავაძის კაბინეტი. სხედან: ილია ჭავჭავაძე და ნოე ჟორდანიას. დრო: 1897 წლის შემოდგომა.

ილია ჭავჭავაძე: დიდი მადლობა, რომ მობრძანდით! ერთ მეტად მნიშვნელოვან საკითხზე მინდა ვისაუბროთ. ხომ არ ჩქარობთ?

ნოე ჟორდანიას: არა, მზად ვარ დილაამდე გისმინოთ!

ილია ჭავჭავაძე: მე ყურადღებით წავიკითხე თქვენი წერილები, განსაკუთრებით „გაზეთი „ივერია“ და ეროვნობა“. ყველაფერში ვერ დაგეთანხმებით, მაგრამ ვაღიარებ: კარგი წერილია. დაახლოებით ვხვდები როგორ წარმოგიდგენია ქართველი ერის, საქართველოს მომავალი. სანამ ამ საკითხს განვიხილავდეთ, მინდა ვიცოდეთ თქვენი აზრი იმის შესახებ თუ როგორი იქნება ევროპისა და რუსეთის მომავალი, რას ამბობენ ამის შესახებ ევროპელი სწავლულები და პოლიტიკოსები? ალბათ, ევროპაში ცხოვრების წლებში ამ საკითხით დაინტერესდით.

ნოე ჟორდანიას: ბურჟუაზიული წყობილების პირველ ეტაპზე ევროპაში მთელი ქონება მოსახლეობის 2-3 პროცენტმა იგდო ხელთ. ამან დიდი სოციალური აფეთქების საშიშროება წარმოშვა. ევროპელი პოლიტიკოსები, მთავრობები და პარლამენტები, თვით ბურჟუები, მიხვდნენ რომ მოსალოდნელი სამოქალაქო ომი დაანგრევდა ევროპის ცივილიზაციას. 15-20 წელია ევროპაში მეტად საინტერესო პროცესი დაიწყო, რომლის არსი შემდეგში მდგომარეობს: წარმოებაში, ქალაქადაც და სოფლადაც ყველას, ყველა მოქალაქეს წილი უნდა ჰქონდეს, რაღაცას ფლობდეს. უნდა გაიზარდოს მოსახლეობის საშუალო ფენა. ცხადია, დარჩებიან ძალიან მდიდრებიც და ძალიან ღარიბებიც. ეს საშუალო ფენაა, რომელსაც გააჩნია რეალური საკუთრება, არის სახელმწიფოს საყრდენი, სოციალური სიმშვიდის გარანტი.

ილია ჭავჭავაძე: ეს იყო ოტო ბისმარკის პოლიტიკაც, გერმანია მას სწორედ ამ გზით მიჰყავდა.

ნოე ჟორდანიას: გეთანხმებით.

ილია ჭავჭავაძე: რუსეთში რა ვითარებაა ამ თვალსაზრისით, როგორ უყურებენ რუსეთს ევროპელი სწავლულები და პოლიტიკოსები?

ნოე ჟორდანიას: თუ შეიძლება ჩემს თვალსაზრისს მოგახსენებთ?

ილია ჭავჭავაძე: ბრძანეთ!

ნოე ჟორდანიას: რუსეთი აშკარად ჰკარგავს ნაციონალური სახელმწიფოს ხასიათს. ევროპულმა კაპიტალმა დაიპყრო რუსეთი, უცხოელები ეპატრონებიან რუსეთის ეკონომიკას. სუსტია რუსული ეროვნული ბურჟუაზია. რუსეთს ელის დიდი საშიშროება: შორს არ არის დრო, როცა რუსეთის საგარეო პოლიტიკას ევროპის ქვეყნები, ევროპელთა ფული განსაზღვრავს.

ილია ჭავჭავაძე: ყოველივე ამას რუსეთში ვერ ხვდებიან?

ნოე ჟორდანიას: ცხადია, ხვდებიან!

ილია ჭავჭავაძე: მერე?

ნოე ჟორდანიას: რუსეთის მთავრობამ რომ ევროპიდან კაპიტალის შესვლას ხელი შეუშალოს სიდატაკეში ამოძვრებათ სული, კიდევ უფრო ჩამორჩებიან ევროპას, მთლად დაიღუპებიან.

ილია ჭავჭავაძე: წელან ევროპაში მოსალოდნელი სოციალური ამბოხის შესახებ ბრძანეთ, რა მდგომარეობაა ამ მხრივ რუსეთში?

ნოე ჟორდანიას: რუსეთი თოფის წამლის კასრზე ზის, ის თავიდან ვერ იაცილებს დიდ სოციალურ ამბოხს.

ილია ჭავჭავაძე: ევროპა ხელს ხომ არ შეუწყობს ამ სოციალურ ამბოხს?

ნოე ჟორდანიას: ძნელი კითხვა დამისვით. წესით უნდა შეუწყოს, მაგრამ ხომ შეიძლება ეს ამბოხი რუსეთის საზღვრებთან არ შეჩერდეს და ევროპაშიც გავრცელდეს?

ილია ჭავჭავაძე: დაგუბრუნდეთ ჩვენი სამშობლოს ამბებს. თქვენი ნაწერები მომეწონა-თქო, მოგახსენეთ. ორ რაიმეში მაინც ვერ დაგეთანხმებით. მე გადაჭარბებულად მეჩვენება თქვენი ოპტიმიზმი ქართული ეროვნული ბურჟუაზიის გაძლიერების შესახებ. სომხურ ბურჟუაზიას უკვე აქვს დიდი ფული და ჰყავს დიდი მფარველი – მთავრობა. ჩვენ ქართველებს არც ერთი გვაქვს და არც მეორე. რის იმედად ვართ? რუსეთში უცხოურმა ბურჟუაზიამ იმიტომ დაჩაგრა რუსული ბურჟუაზია, რომ უცხოელებს ფული აქვს ბევრი და რუსის მთავრობაც მათ მხარეხეა. ფული და მთავრობის მხარდაჭერა დიდ რაიმეს ნიშნავს. რაც შეეხება საშუალო ფენას, მეც მიმაჩნია, რომ მომავალი საშუალო ფენისაა, მაგრამ არა ისე, თქვენ რომ გგონიათ. საშუალო ფენაში მე ძირითადად და უმთავრესად ქართველ გლეხს ვგულისხმობ, თქვენ კი, თუ სწორად გავიგე, საქალაქო ცხოვრება გესახებათ ჩვენს მომავლად. დამერწმუნეთ, ქალაქში ჩვენ ბრძოლა უკვე წავაგეთ, ჩვენ ქალაქს ქართველი გლეხის გაძლიერების, სოფლის გამდიდრების შემდეგ დავიბრუნებთ.

ნოე ჟორდანიას: ვერ დაგეთანხმებით, ბატონო ილია! ევროპის სოციალური მოძღვრების თეორიები ერთმანეთისაგან არ გამოყოფს ქალაქს და სოფელს და უპირატესად განვითარებაში საქალაქო ცხოვრების განვითარებას გულისხმობენ.

ილია ჭავჭავაძე: გეთანხმებით, ესაა იდეალური გზა. მაგრამ ევროპაში, ლონდონში ან პარიზში, სომხური ბურჟუაზიის წინააღმდეგობას არ აწყდებიან. იქ ათ ფულიან კაცში ცხრა ინგლისელი და ფრანგია. თბილისში კი ათ ფულიან კაცში ან ათივე სომეხია, ან ერთი-ორი თუ გამოერევა ქართველი.

ნოე ჟორდანიას: ეს დროებითია!

ილია ჭავჭავაძე: კარგი, თავი დავანებოთ ამ საკითხზე პოლემიკას. ისე კი ფრთხილად იყავით: ქართველისათვის არ ეცადოთ და სომეხს არ არგოთ.

ნოე ჟორდანიას: ჩვენ იქედან უნდა ამოვიდეთ, რომ სომეხები არც ათი და არც ოცი წლის შემდეგ თბილისიდან არ აიბარგებიან.

ილია ჭავჭავაძე: თქვენ წერთ, რომ თქვენი მიზანია „ქართველობა და ევროპიელობა, გაევროპიელება მიმდინარეობს ქართულ ნიადაგზე ქართულ კულტურაზე“. „მესამე დასის“ პროგრამა, თქვენ დაწერეთ, თქვენ ხართ მესამე დასელთა წინამძღოლი. რამდენადაც მე ვიცი, სოციალისტებმა უკვე გამოუტანეს განაჩენი ერსაც და ეროვნულ კულტურასაც. თქვენ რას ფიქრობთ ამის შესახებ?

ნოე ჟორდანიას: მე ეს არსად დამიწერია, არც მითქვამს!

ილია ჭავჭავაძე: მაგრამ ამას ამტკიცებენ მაგალითად სილიბისტრო ჯიბლაძე და პეტრე გელეიშვილი.

ნოე ჟორდანიას: ისინი სხვა რამეს ამტკიცებენ: ერი კი არსებობს, მაგრამ ორად – მდიდრებად და ღარიბებად – იყოფაო. მაგას მეც ვამბობ, გიორგი პლენხანოვიც ამბობს. მარქსისა და ანგელსის თეორიაა ეს.

ილია ჭავჭავაძე: ვერ წარმომიდგენია ღარიბობამ ანუ, როგორც თქვენ ამბობთ, პროლეტარებმა როგორ უნდა აიღოს თავის თავზე მთელი ერის ფუნქცია და როგორ უპატრონოს სახელმწიფოს? მე ეს სასაცილოდ მეჩვენება.

ნოე ჟორდანიას: სასაცილოდ გვეჩვენებაო იმიტომ, რომ თქვან ბოზარჯიანის თამბაქოს ქარხნის მუშები გყავთ მხედველობაში. ევროპაში ასეა არაა. იქ მუშა მოქალაქეა, ნამდვილი მოქალაქე.

ილია ჭავჭავაძე: მე ყოველივე ეს მაინც დემაგოგიად მიმაჩნია!

ნოე ჟორდანიას: ისე უნდა მოგახსენოთ, რომ ამ ბოლო ხანს ევროპაში მარქსის თეორიის გადასინჯვა დაიწყო და კერძოდ პროლეტარიატის როლიც გაზვიადებულად ჩათვალეს. ეხლა იქ საშუალო წოდება ცხადდება ერისა და სახელმწიფო ბატონ-პატრონად.

ილია ჭავჭავაძე (გამოცოცხლდა): კიდევ რა დაუწუნეს მარქსს?

ნოე ჟორდანიას: კი არ დაუწუნეს განავითარეს! რევოლუციის აუცილებლობის იდეა დღევანდელმა ევროპელმა სოციალისტებმა პრაქტიკულად უარყვეს. ერს, სახელმწიფოს და მთავრობას უნდა ეყოს იმისი უნარი, რომ რევოლუცია თავიდან აიცილოს.

ილია ჭავჭავაძე: რუსეთი?

ნოე ჟორდანიას: პლენხანოვი ეთანხმება ევროპელ სოციალისტებს, მაგრამ ფიქრობს რომ რუსეთი უკვე შემდგარია იმ გზაზე, რომელიც მას რევოლუციამდე მიიყვანს. მეც ვფიქრობ, რომ რუსეთი უფრო უახლოვდება რევოლუციას.

ილია ჭავჭავაძე: ესე იგი საქართველოც?

ნოე ჟორდანიას: ცხადია.

ილია ჭავჭავაძე: ნოე! პირდაპირ, გულწრფელად მიპასუხე: შენ ხომ გჯერა, რომ რევოლუცია დადუბავს საქართველოს?

ნოე ჟორდანიას: მე არა ვარ რევოლუციის მომხრე, მაგრამ მე ვარ სოციალისტი და თუ რევოლუცია დაიწყო განზე ვერ გავდგები!

ილია ჭავჭავაძე: თქვენ ბრძანეთ: თუ დაიწყო. ესე იგი უშვებთ, რომ შესაძლებელია არც დაიწყოს?

ნოე ჟორდანიას: ყველაფერი რუსეთში მიმდინარე მოვლენებზეა დამოკიდებული.

ილია ჭავჭავაძე: მე მოვხუცდი. დარჩენილი წუთისოფელი მინდა შევადიო ერთ დიდ საქმეს: საქართველოს რევოლუცია უნდა ავაცილო თავიდან. თუ გვერდში დამიდგებით დანარჩენზე შევთანხმდებით, ზოგ რაიმეს მე დავთმობ, ზოგს შენ. მთავარია რევოლუცია ავიცილოთ! ნოე! საქართველო ამ რევოლუციას ვერ გადაიტანს, წახდება ჩვენი ქვეყანა, შენი და შენი თაობის საქმე წახდება. უხნეო ხალხი დაეპატრონება ქვეყანას!

ნოე უორდანი: ბატონო ილია! მე არ ველოდი ასეთი წინადადებას, უნდა მოვიფქრო, ამხანაგებსაც უნდა დავეკითხო, არ მინდა მათ თვალში მოღალატე გამოვიდე.

ილია ჭავჭავაძე: მესმის თქვენი! თუ გადაწყვიტო, მე „ივერიის“ თანარედაქტორობას გთავაზობთ, სამომავლოდ კი ამ გაზეთს საერთოდ თქვენ დაგიტოვებთ.

ნოე უორდანი: გმადლობთ! (გადის).

ილია ჭავჭავაძე (ჩაფიქრებული): არ დასთანხმდება! დაიღუპება ეს ჭკვიანი კაცი. ბევრი ასეთი ჭკვიანი კაცი დაიღუპება საქართველოში. ცუდი დრო დგება, ცუდი დრო! (ფიქრს მიეცემა).

მეოთხე სცენა

თბილისი. გაზეთ „ივერიის“ რედაქცია. ილია ჭავჭავაძის კაბინეტი. სხედან: ილია ჭავჭავაძე და იოსებ ჯუღაშვილი. დრო: 1899 წელი.

ილია ჭავჭავაძე: სემინარიას რატომ დაანებე თავი? ვინმემ გაწყენინა რაიმე, ვინმემ ხომ არ დაგჩაგრა?

იოსებ ჯუღაშვილი: სწავლის ქირა ვეღარ გადავიხადე, შარშანდელიც, მეოთხე კლასისა, ნაწილი გადაუხდელი დამრჩა! დედა მყავს მხოლოდ, ხელსაქმით ირჩენს თავს, ფული მუდამ გვიჭირდა!

ილია ჭავჭავაძე: მამა?

იოსებ ჯუღაშვილი: დიდი ხანია წავიდა სახლიდან, თბილისშია, ადარ მოგვხედა!

ილია ჭავჭავაძე: მამას ნუ განსჯი, ეტყობა პურის ფულსაც ვეღარ შოულობს, თბილისში ძნელია ფულის შოვნა!

იოსებ ჯუღაშვილი: დედასაც უჭირს, მაგრამ მე არ მიგუტოვებოვარ, გორის სასულიერო სასწავლებელი დამამთავრებინა, სემინარიაშიც შემეყვანა! დედამ კიდევ რომ აპატიოს მე ვერ ვაპატიებ, არა ჩემს მიტოვებას, არამედ დედის მიტოვებას! დედა იმ დღიდან თავდახრილი დადის, ყველა აგდებით უყურებს!

ილია ჭავჭავაძე: შენი საქმეა, მე ამაში ვერ ჩავერევი. მე შეილი არ მომცა ღმერთმა, საკუთარ თავზე არ გამომიცდია მამობრივი გრძნობა!

იოსებ ჯუღაშვილი: ბატონო ილია! რისთვის დამიბარეთ, მითხრეს ორი კვირაა გექებსო?

ილია ჭავჭავაძე: სამი წელია ვფიქრობ ამაზე, დიდ და სერიოზულ საქმეზე მინდა ვისაუბროთ.

იოსებ ჯუღაშვილი: ვისაუბროთ?!

ილია ჭავჭავაძე: დიახ, ვისაუბროთ! ამ შემთხვევაში ასაკსა და მდგომარეობას მნიშვნელობა არა აქვს. ვისაუბროთ, მე ჩემსას გეტყვი, შენ შენი მითხარი. ერთადერთი პირობა უნდა ჰქონდეს ჩვენს საუბარს – გულახდილობა. იყოს ასე?

იოსებ ჯუღაშვილი: იყოს ასე!

ილია ჭავჭავაძე: ხომ არაფერი შეგვიშლის ხელს? აბა, დაფიქრდი!

ოსებ ჯულაშვილი: არა!

ილია ჭავჭავაძე: საცაა ორმოცი წელი შესრულდება, რაც ჩვენი ბედკრული სამშობლოს უკეთესი მომავლისათვის ვიბრძვი: ყველაფერი სამშობლოს შევწირე. მე შემეძლო მშვიდი მცხოვრება მქონოდა, ფულიც მქონოდა და თბილი ადგილიც კავკასიის მთავარმართებლის კანცელარიაში, ან სხვაგან, რუსეთშიც კი.

ოსებ ჯულაშვილი: თქვენ ღვაწლს თქვენი მტრებიც კი არ უარყოფენ, უფრო ზუსტად ვერ უარყოფენ!

ილია ჭავჭავაძე: როცა მოღვაწეობას ვიწყებდი მეგონა თანამოაზრეები გამიმრავლდებოდნენ, მაგრამ მოხდა პირიქით: ყველაზე ღირსეულები ჩამომშორდნენ, ზოგი მტრადაც მომეკიდა.

ოსებ ჯულაშვილი: თქვენისთანა ადამიანს ეს არ უნდა უკვირდეს. კაცობრიობის ისტორია ერთი რაიმეს უეჭველად ამტკიცებს: ადამიანების არსებობის წესი უზნეობაა, უმადურება უზნეობის ერთ-ერთი გამოვლინებაა, ღალატიც.

ილია ჭავჭავაძე: ძალიან მიხარია, რომ ჩვენმა საუბარმა თავიდანვე გულახდილი ხასიათი მიიღო!

ოსებ ჯულაშვილი: ტყუილი და პირფერობაც უზნეობის გამოვლინებაა!

ილია ჭავჭავაძე: ეს კითხვა მინდოდა ბოლოს დამესვა, მაგრამ გავკადნიერდები და ეხლავე გკითხავთ: რა წარმოგადგენ მე საქართველოს ისტორიაში, ვინა ვარ მე ქართველი ერისათვის?

ოსებ ჯულაშვილი (თავს დახრის, რამდენიმე წუთი ფიქრობს): ებრაელთა მამამთავარი მოსე! მოსეს მსგავსად თქვენ ყველაფერი გააკეთეთ. ქართველი ერი აღქმულ ქვეყანაში რომ შეგეყვანათ, მაგრამ ვერ შეიყვანეთ, ვერც შეიყვანდით! ქართველ ერს თქვენ აღქმული ქვეყნის კარიბჭესთან დატოვებთ. ისევე როგორც მოსეს, აღარც თქვენ გისმენენ!

ილია ჭავჭავაძე (გაოგნებული): მაშ ჩემი მისია ამოიწურა?

ოსებს ჯულაშვილი: დიას, ამოიწურა! ქართველი ერი ჯერ-ჯერობით არ არის ღირსი შევიდეს აღქმულ ქვეყანაში!

ილია ჭავჭავაძე: დიდი ხანი ფიქრობდი სანამ ამ დასკვნას გააკეთებდი?

ოსებ ჯულაშვილი: იმ დღიდან, „ივერიის“ რედაქციაში რომ მოვედი, პირველად რომ გნახეთ:

ილია ჭავჭავაძე: მეტყობი ყოველივე ამას მე რომ არ დამეზარებინეთ?

ოსებ ჯულაშვილი: არა!

ილია ჭავჭავაძე: რატომ?

ოსებ ჯულაშვილი: გულახდილად გითხრათ?

ილია ჭავჭავაძე: ხომ შევთანხმდით?

ოსებ ჯულაშვილი: არ მოვიდოდი და არ გეტყობით იმიტომ, რომ ყოველივე ეს თქვენც კარგად იცით, ბატონო ილია!

ილია ჭავჭავაძე (გაოგნებული): ჩემს თანამოაზრეებში შენნაირი ნიჭიერი არავინ ყოფილა. იქნებ ეს არის საქართველოს ტრაგედია!

ოსებ ჯულაშვილი: ნიჭი და ზნეობა სხვადასხვა რამაა, ერთ ადამიანში მათი ერთად არსებობა იშვიათია!

ილია ჭავჭავაძე: განვაგრძოთ. ცუდი დრო დგება, შეიძლება ისე მოხდეს, რასაც ორმოცწლიანი ბრძოლით მივადწიეთ წყალში ჩაიყაროს, ქარმა წაიღოს!

ოსებ ჯულაშვილი: წყალში არაფერი ჩაიყრება, ქარიც ვერაფერს წაიღებს. ასე მხოლოდ გამოჩნდება, მოეჩვენებათ და ისიც დროებით. ის ვინც თქვენს შემდეგ მოვა თქვენზე გაცილებით სუსტია და რასაც ის მოიტანს იმაზე გაცილებით ნაკლებად ღირებული იქნება, რაც თქვენ შეჰქმენით!

ილია ჭავჭავაძე: შენ ისიც გეცოდინება, რა ჰქვია იმ რაღაცას?

ოსებ ჯულაშვილი: კოსმოპოლიტიზმი – ენის, ეროვნების, ეროვნული გრძნობის სახელმწიფოს, ეკლესიის უარყოფა.

ილია ჭავჭავაძე: დიდხანს ვფიქრობდი, ბევრჯერ გადავიფიქრე შენთან შეხვედრია, მგონი არც დღეს უნდა შეგხვედროდი!

ოსებ ჯულაშვილი: თქვენის ნებართვით მე წავალ, ბატონო ილია! (ადგება).

ილია ჭავჭავაძე: დაბრძანდით, ამდენ საფიქრალთან მარტო მტოვებთ?

ოსებ ჯულაშვილი: მეშინია, ჩვენმა საუბარმა შეიძლება არაგულწრფელი ხასიათი მიიღოს.

ილია ჭავჭავაძე: ეს უკვე შეუძლებელია. ჩვენ ბოლომდე გულწრფელები ვიქნებით!

ოსებ ჯულაშვილი (დაჯდება): გისმენთ!

ილია ჭავჭავაძე: ვინ არის ის ხალხი, ვისაც ეს საშინელება მოაქვს?

ოსებ ჯულაშვილი: უზნეო ხალხია, თავის თავზე გაბოროტებული, საშიში ხალხია, უპერსპექტივო, მაგრამ საშიში. არა ენა, არა ეროვნება, არა რელიგია, არა სახელმწიფო – ესაა მათი იდეალი.

ილია ჭავჭავაძე: ვინ მართავს ამ ხალხს? ვინ სდგას მათ უკან? რა მიზანი ამოძრავებთ?

ოსებ ჯულაშვილი: დიდი იმპერიები, კონკრეტულად გერმანია, ინგლისი, რუსეთი.

კიდევ მოიძებნება ერთი-ორი.

ილია ჭავჭავაძე: რას ვუშავებთ მათ, აი, მაგალითად, ჩვენ ქართველები, აღარც სახელმწიფო გვაქვს, აღარც ეკლესია, ენას ძლივს ვინარჩუნებთ?

ოსებ ჯულაშვილი: აი, ყოველივე ებ რომ გვექნება, შემდეგ გავხდებით მათთვის საშიში!

ილია ჭავჭავაძე: რა უნდა დაუშავოთ ამოდენა იმპერიებს ან ეხლა, ან შემდეგ?

ოსებ ჯულაშვილი: ყოველი დიდი, მრავალეროვანი იმპერიის მესვეურები ასე ფიქრობენ: იმპერიებს რიცხვით მცირე ერების ბრძოლა დაანგრევსო.

ილია ჭავჭავაძე: მერე!

ოსებ ჯულაშვილი: მერე ის, რომ მათი აზრით, სანამ ეს მოხდებოდეს ეს ერები ან უნდა გადაგვარდნენ, ან უნდა მოისპონ. მოსპობა გაცილებით ძნელია, გადაგვარება შედარებით ადვილი.

ილია ჭავჭავაძე: არა მგონია ამ იდეას მომავალი ჰქონდეს!

ოსებ ჯულაშვილი: არც მე!

ილია ჭავჭავაძე (გაოცებული): რატომ?

ოსებ ჯულაშვილი: დიდი იმპერიების სათავეში ერთთავად უნიჭო ხალხია, უზნეო და უნიჭო. ამ იმპერიებს სულ მალე რიცხვით მცირე ერების ბრძოლა კი არა სხვა რამ დაანგრევს. ამ საფრთხეს კი ისინი ვერ ხედავენ.

ილია ჭავჭავაძე: რა არის, ის სხვა რამ?

ოსებ ჯულაშვილი: ეროვნული მოძრაობის მოსასპობად, მის საპირისპიროდ სოციალისტური იდეები მოიგონეს. ეს სოციალისტური მოძრაობა ისეთი რამაა, რომ რიცხვით მცირე ერებზე და ეროვნულ მოძრაობაზე უწინარეს დიდ იმპერიებს ის მოუღებს ბოლოს. რიცხვით მცირე ერებს რომ ხაფანგს უგებენ, დიდი იმპერიები თავად გაებმებიან იმ ხაფანგში. რუსეთის იმპერიას ვერასდროს დაანგრევენ ქართველები ან სომხები, ისევე როგორც ავსტრია-უნგრეთის იმპერიას – სერბები, ან გერმანიას – პოლონელები. ამ იმპერიებს კოსმოპოლიტიზმით დაავადებული ავსტრიელები, გერმანელები და რუსები დაანგრევენ.

ილია ჭავჭავაძე: რა დრო დასჭირდება ყოველივე ამას?

ოსებ ჯულაშვილი (იციინის): ეს იმაზეა დამოკიდებული დიდი იმპერიების სათავეში ერთბაშად რამდენი უზნეო და უნიჭო მოიყრით თავს.

ილია ჭავჭავაძე: დაუეშვათ, რომ სწორად აზროვნებ, ვთქვათ დაინგრა დიდი იმპერიები, შემდეგ რა იქნება?

ოსებ ჯულაშვილი: არ დაიჯერებთ, რასაც ეხლა გეტყვით.

ილია ჭავჭავაძე: გისმენთ!

ოსებ ჯულაშვილი: შემდეგ ქართველ ერს გაახენდება ის, ვინც უარყო, ვინც ჯვარს აცვა.

ილია ჭავჭავაძე: ვინ?

ოსებ ჯულაშვილი: ილია ჭავჭავაძე!

ილია ჭავჭავაძე (სკამიდან წამოიჭრება, ოთახში გაივლის): ესე იგი, ჯვარცმა გარდაუვალია!

ოსებ ჯულაშვილი: გარდაუვალია. თუ ჯვარცმა არ მოხდა, აღდგომაც არ მოხდება! ვერ ხვდებით თუ რატომ ჩამოგშორდნენ ძველი თანამოაზრეები?

ილია ჭავჭავაძე: რატომ?

ოსებ ჯულაშვილი: მათ ჯვარცმის შეეშინდათ! თუ თქვენ შეგეშინდათ, აღდგომის დღევც არ დადგება? ეს ასე იქნება გერმანიაშიც, რუსეთშიც, საქართველოშიც, ყველგან.

ილია ჭავჭავაძე: ეხლა ის კითხვა უნდა დაგისვათ, რისთვისაც მოგიწვიეთ: მე მარტო დაგრჩი, იქნები ჩემთან?

ოსებ ჯულაშვილი: არა! თქვენ თქვენი მისია ამოწურეთ, რაც დაგრჩათ ისიც მარტომ უნდა აღასრულოთ. მე თქვენს შემდეგ მოვალ, მე ჩემი მისია მაქვს!

ილია ჭავჭავაძე: რა მისია?

იოსებ ჯღუაშვილი: დიდი იმპერიები უნდა დაინგრეს! ამას კი ნიჭიერი და უზნეო ხალხი სჭირდება!

ილია ჭავჭავაძე: წადი იოსებ! ნეტავ არ შეგხვედროდი, არ გვესაუბრა! (იოსებ ჯღუაშვილი გადის).

ილია ჭავჭავაძე (მარტო დარჩება. ადგება ფანჯარასთან მივა, ოთახში გაივლ-გამოივლის, შეჩერდება): ეს სემინარიელი ამას ვერსად ამოიკითხავდა, ვერც ვერავინ ეტყოდა, თავად მოიფიქრა ეს ყველაფერი. ცუდი დრო დგება, ძალიან ცუდი დრო. უზნეო ადამიანების დრო დგება. უზნეოებაში რაც მეტი ნიჭიერი გამოერევა, მით უარესი! (ფიქრს მიეცემა).

მეხუთე სცენა

სოფელი ქართლში, თბილისის მახლობლად. ეკლესიის ეზო. ნაწირვეს ეკლესიის ეზოში საუბრობენ თავადი კონსტანტინე და სოფლის სკოლის მასწავლებელი ექვთიმე. დრო: 1900 წელი.

კონსტანტინე: ექვთიმე! სადამოს ჩემთან მობრძანდით, მღვდელიც დამპირდა გესტუმრებითო. დილით უთენია ბიჭი გაგვზავნე ქალაქში წიგნებსა და გაზეთებს ამოიტანს. მართალია სოფელში ვცხოვრობთ, მაგრამ ხომ უნდა ვიცოდეთ რა ხდება ქვეყანაზე!

ექვთიმე: გმადლობთ თავადო, აუცილებლად გეახლებით!

კონსტანტინე: დამდეთ ვალი და მამა იაკობს გამოუაროთ.

ექვთიმე: ორივე გეახლებით!

სადამო ხანი. თავადის სახლის აივანზე სხედან თავადი კონსტანტინე, მისი მეუღლე ანა, მღვდელი იაკობი, მასწავლებელი ექვთიმე.

(რამდენიმე წუთია რაც ანამ დაასრულა ნოე ჟორდანიას წიგნის „ქართული პრესა“ კითხვა. ყველანი ცუდ ხასიათზე არიან).

კონსტანტინე: გაგონილა! „ივერია“ რეაქციის მედროშეაო, „ივერიაში“ ქართული აზროვნება ერთიანად დააბნელაო! მოდგაწეობის ორმოცი წლის თავზე ეს დაიმსახურა ილია ჭავჭავაძემ?

ექვთიმე: თავადო! ყოველივე ეს ჩვენი წაყრუების შედეგად მოხდა! არა, კონკრეტულად ჩვენი კი არა, მთელი ქართველი ერისა, მთელი საზოგადოებისა!

კონსტანტინე: საზოგადოებაა რაა მე, სიმართლე გითხრათ, კარგად არ ვიცი, ერი კი, შვილო, ჩვენა ვართ. მე, მამა იაკობი, ჩემი მეუღლე, ანა და შენ, ექვთიმე!

ექვთიმე: მეც მაგას მოგახსენებთ, თავადო! ჩვენ აქ წაყრუეთ, ვიღაც იქ და ასე დადუმდა მთელი საქართველო!

კონსტანტინე: ვერ მივხვდი რას გულისხმობთ?

ექვთიმე: 1897 წელს ილია ჭავჭავაძის იუბილე უნდა აღნიშნულიყო. მაშინ მე სასულიერო სემინარიის მეხუთე კლასში ვიყავი. მოსწავლეებმა რექტორის ნებართვით ილიას იუბილის აღნიშვნა გადავწყვიტეთ. ხელნაწერი გაზეთი გამოუშვიტ, ორმა-სამმა მოსწავლემ ლექსებიც უძღვნა ილიას. კვირა დღეს გაზეთითა და რვეულში სუფთად გადაწერილი ლექსებით ილიას სახლისაკენ გავემართეთ. თან გვახლდა ერთ-ერთი მასწავლებელი. გზაში რამდენიმე კაცი დაგვხვდა, გვცემეს, გაზეთი და რვეული თავზე გადაგვახიეს და დაგვეჩემენ: თუ ილია ჭავჭავაძის სახელი კიდევ გიხსენებიათ უარესი დაგემართებათო. სემინარიის რექტორმა მასწავლებლისა და მოწაფეების ცემის ფაქტი უნდარმერიას აცნობა.

კონსტანტინე: შეიპყრეს ვინმე?

ექვთიმე: რას ბრძანებთ! მესამე დღეს მე და ერთი მოსწავლე კიდევ უფრო მაგრად გვცემეს. მასწავლებლის სახლს მინები ჩაუშესვრიეს. რექტორმა ეგზარქოსი ჩარია საქმეში, მაგრამ ამაოდ, ვერავინ დასაჯეს.

კონსტანტინე: თქვენ მაინც ვერ გაიგეთ ვინ გცემათ, თბილისში რა დაიმალება, ყველამ ყველაფერი იცის!

ექვთიმე: გავიგეთ კიდევ. ორი მათგანი დიდუბეში ცხოვრობდა, რკინიგზის სახელოსნოებში მუშაობდნენ, დანარჩენიც მუშები იყვნენ, ოღონდ ვერ გავიგეთ სად მუშაობდნენ.

კონსტანტინე: ილიამ თუ გაიგო ეს ამბავი?

ექვთიმე: ამას ვინღა დაეძებდა. თურმე დიდი ამბები ხდებოდა. „მესამე დასის“ კაცებს დაუდგენიათ არავის არ მივცეთ ნებართვა ილია ჭავჭავაძის იუბილე აღნიშნოსო! ბევრი გაზეთისა და ჟურნალი რედაქცია დაურბევით, ორი სტამბაც მწყობრიდან გამოუყვანიათ – არ გაბედოთ ილიას იუბილისადმი მიძღვნილი წერილების დაბეჭდვაო. ერთ კაცს მოუხერხებია და წერილი მაინც დაუბეჭდია, ოღონდ შეშინებია და ფსევდონიმით გამოუქვეყნებია. რედაქტორს მიუვარდნენ, სცემეს იმ კაცის გვარი ათქმევიანეს და ის საწყალი სასიკვდილოდ სცემეს. ასე ჩაშალეს იუბილე.

მამია იაკობი: მაგ საქმეში ერთი ჩვენი სოფლელი ბიჭიც ერია, ჩემი მონათლული. აცთუნეს სოციალ-დემოკრატებმა. თურმე სულ „მესამე დასი“ ეკერა პირზე! შარშან რაღაც საქმეზე დაიჭირეს და გააციმბირეს.

კონსტანტინე: ვაი ჩემო თავო! აქაც შემოადწიეს ანტიქრისტეს მოციქულებმა!

ანა: რა გიკვირთ? ის ჩვენი ბიჭი წიგნები და გაზეთები რომ მოაქვს ქალაქიდან ცუდ საქმეშია გახვეული!

კონსტანტინე: რა ცუდ საქმეში?

ანა: არ გახსოვთ, ამას წინათ გაზეთების შეკვრაში, რაღაც „პრაკლამაცია“ რომ ვუპოვეთ?

კონსტანტინე: ჰოო!

ანა: მაშინ ბევრი იფიცა: არ ვიცი, საიდან აღმოჩნდა აქაო. ეხლა მასხენდება: მამა იაკობმა რომ ბრძანა ჩვენი სოფლელი ბიჭი გააციმბირესო, სულ ერთად იყვნენ, რაღაცას ჩურჩულებდნენ ხოლმე.

კონსტანტინე (ანას): მოურავს უთხარ, ხვალვე ანგაგიში გაუსწოროს და გაუშვას! ხველ ეგა ბომბს შემოიტანს სახლში და მერე იტყვის: არ ვიცი, საიდანაო!

მამა იაკობი: თავადო! იქნება მოთმენა სჯობდეს? მაგ შენ ბიჭს არაფერი აბადია, რომ გაუშვებ, ან შიმშილით მოკვდება, აგ ადგება და ქალაქში წავა, რაღაც ცუდ საქმეში გაერევა! აგე, ხომ ხედავ, ერთი გააციმბირეს უკვე!

კონსტანტინე: ჰოო! მაშ არ გაუშვა? ეგრე იყოს, მამაო. იქნებ შენ დამოძღვრო, ეგეც ხომ შენი მონათლულია?

მამა იაკობი: მე ჩემსას ვეცდები, დანარჩენი კი ღვთის ნებაა!

კონსტანტინე: ექვთიმე! მე რაც სამხედრო სამსახურიდან გადავდექი და რუსეთიდან დაგბრუნდი სოფლიდან ფეხი აღარ მომიცვლია. მთელი ჩემი განათლებაა ისაა, რომ ილია ჭავჭავაძის ყველა ლექსი, პოემა და მოთხრობა წამიკითხავს, ვგონებ „ივერიის“ არც ერთი ნომერი არ დამიტოვებია წაუკითხავი. მამია იაკობი და შენა ხართ ჩემი მასწავლებელი. იწამეთ ღმერთი და გამაგებინეთ ვინ ოხერია ეს „მესამე დასი“? რა უნდათ, რას ერჩიან ილია ჭავჭავაძეს?

ექვთიმე: „მესამე დასელები“ სოციალისტები არიან. ეგრე ამბობენ თანამწორობა უნდა დაგამყაროთო, ჩაგრული ხალხი უნდა გაგათავისუფლოთო, ყველანი ძმები უნდა ვიყოთო.

კონსტანტინე: მერე ილია ჭავჭავაძე უშლით ხელს?

ექვთიმე: ილიაც უშლით, აკაკიც, ვაჟაც და კიდევ ბევრი სხვაც!

კონსტანტინე: და ამას ეგრე, პირდაპირ წერენ?

ექვთიმე: ესენი რას წერენ და ამბობენ, თავადო, ამას დიდი მნიშვნელობა არცა აქვს. უბედურება ისაა, რომ მაგათ უკან რომ მოთავეები დგანან, ისინი წერენ და ამბობენ საშინელ რაიმეს.

კონსტანტინე: სად არიან ეგ მოთავეები?

ექვთიმე: ყველგან, ევროპაში, რუსეთში.

კონსტანტინე: ჰოო! რას ამბობენ?

ექვთიმე: არა ენა, არა ეროვნება, არა ეროვნული გრძნობა, არა ეკლესია, არა სახელმწიფო!

კონსტანტინე: მა რაო?

ექვთიმე: იქნება ერთი მსოფლიო სახელმწიფო, რომელშიც იცხოვრებენ მსოფლიო მოქალაქეები!

მამა იაკობი: ღმერთს უარყოფენ, ეკლესიას ებრძვიან, რწმენას უნგრევენ ხალხს! რანი ვართო, რას უწოდებენ თავს, შვილო ექვთიმე?

ექვთიმე: ათეისტები!

კონსტანტინე: აბა, ილია ჭავჭავაძე როგორ ეყვარებათ, როგორ ამბობს ილია: „მუმლი, ენა, სარწმუნოებაო“. გასაგებია! დიდი ბრძოლა დაწყებულა, დიდი და საშიში ბრძოლა! მე კი არა ვიცოდი რა!

ექვთიმე: სწორი ბრძანებაა, თავადო! რუსეთში კიდევ უფრო ცუდი ამბებია მოსალოდნელი!

კონსტანტინე: რაო?

ექვთიმე: ციხეები და კატორღა სოციალისტებით აივსო, ბევრი სიკვდილით დასაჯეს, ჩამოახრჩეს. გემახსოვრებათ 1881 წელს იმპერატორი ალექსანდრე II მოკლეს სოციალისტებმა, ალექსანდრე III-ის მოკვლაც უნდოდათ. ამ ამბებს ბევრი სოციალისტი შეეწირა, ბევრი ციხეებსა და კატორღაშია. მაინც არ ისვენებენ!

კონსტანტინე: ბევრნი არიან?

ექვთიმე: ეშმაკმა უწყის! ეხლა ამბობენ ძირითადად საზღვარგარეთ აფარებენ თავსო. იმუქრებიან: აქედან უნდა ავაფეთქოთ რუსეთის ხელისუფლებას!

კონსტანტინე: მაგათი გვარები თუ იცი?

ექვთიმე: ასაკით უფროსი გვარად პლექხანოვია, არის კიდევ ერთი, შედარებო ახალგაზრდა ლენინი, ქალიცაა ერთი ზასულიხი.

კონსტანტინე: ქართველებში ვინა ჰყავთ მომხრე და მიმდევარი?

ექვთიმე: მთელი „მესამე დასი“: ნოე ჟორდანიას, სილიბისტრო ჯიბლაძე, ფილიპე მახარაძე. მწერალი გიორგი წერეთელიც მაგათთან იყო, დიდიც ჰპატრონობდა მესამე დასელებს.

კონსტანტინე: ჰოო! და ყველანი ერთად ებრძვიან ილია ჭავჭავაძეს!

მამა იაკობი: არა მარტო ილიას! ისინი ებრძვიან ენას, ეროვნებას, ეკლესიას, ღმერთის მგმობელები არიან! სანამ ილია ჭავჭავაძე ცოცხალია გაუჭირდებათ ყოველივე ამის გაკეთება, ამიტომ ებრძვიან ილიას! ღმერთო! შენ დაიფარე საქართველო!

ამინ! ამინ! ამინ!

(ეკლესიიდან ისმის ზარების რეკვა მღვდელი ჯვარს გადასახავს ყველას. სათითაოდ ემთხვევიან ჯვარს და გადიან).

მექვსე სცენა

თბილისი. გაზეთ „ივერიის“ რედაქცია. ილია ჭავჭავაძის კაბინეტი. სხედან: ილია ჭავჭავაძე და არჩილ ჯორჯაძე. დრო: 1901 წელი.

„ივერიის“ თანამშრომელი (კაბინეტის კარს შემოადებს): ბატონო ილია! დიდი ხანია გელოდებიან.

ილია ჭავჭავაძე: თხოვეთ.

კაბინეტში შემოდის სასიამოვნო გარეგნობის მამაკაცი ილია წამოდგება. შემოსული თავს დაუკრავს და წარუდგება: არჩილ ჯორჯაძე!

ილია ჭავჭავაძე მიუახლოვდება და ხელს გაუწვდის.

არჩილ ჯორჯაძე: თქვენ გიბრძანებით, მნახოსო!

ილია ჭავჭავაძე: დიახ, დიდად გმადლობთ, რომ მობრძანდით. დაბრძანდით (ილია თავადაც დაჯდება). საოცარია, ერთ ქალაქში ვცხოვრობთ და ერთმანეთს არ შევხვედრივართ.

არჩილ ჯორჯაძე: მე ყოველ დღე გხედავთ ეტლით „ივერიის“ რედაქციაში მომავალს. ისე დაფიქრებული ბრძანდებით ხოლმე მოსალმებაც კი მერიდება.

ილია ჭავჭავაძე: ეგ ვერ მოგსვლიათ კარგი საქმე (იციინის), ჯობდა დაგერღვიათ ჩემი ფიქრები და მომსალმებოდით.

არჩილ ჯორჯაძე: აწი გავითვალისწინებ (იციინის).

ილია ჭავჭავაძე: უკვე რამდენიმე წელია ჩვენი ახალგაზრდობის რჩეული ხართ, მინდოდა გვესაუბრა. ეს აზრი უფრო გამომტკიცდა, როცა „ცნობის ფურცელში“ შენი წერილები წავიკითხე. მეც სიამოვნებით დაგიბეჭდავდით „ივერიაში“.

არჩილ ჯორჯაძე: შეიძლება ეს შექებად ჩავთვალო?

ილია ჭავჭავაძე: ცხადია.

არჩილ ჯორჯაძე: გმადლობთ!

ილია ჭავჭავაძე: არჩილ! დაახლოებით ვიცი, მაგრამ შენი პირიდან მინდა მოვისმინო: რაში გამოიხატება შენი მრწამსი, რა მიზნის განხორციელებისათვის იღწვი?

არჩილ ჯორჯაძე: ქართული მიწის ქართველთა ხელში შენარჩუნება, ვაჭრობა-მრეწველობის განვითარება, ქართველთა საერთო ნიადაგზე დგომა.

ილია ჭავჭავაძე (იციინის): ქართველთა საერთო ნიადაგზე დგომა ჩვენი ერთად დგომით რომ დაიწყოს წინააღმდეგი ხომ არ იქნები?

არჩილ ჯორჯაძე: ისეთი საკითხები რომ გამოჩნდეს ჩვენს ერთად დგომას ხელი რომ შეუშალოს?

ილია ჭავჭავაძე: ვნახოთ, იქნებ არც გამოჩნდეს (იციინის).

არჩილ ჯორჯაძე: ვნახოთ!

ილია ჭავჭავაძე: ქართველთა მიწის ქართველთა ხელში შენარჩუნებო რომ ამბობთ, სწორია, მაგრამ რა გზით აპირებთ ამას. ამ საჭირობოროტო საკითხზე მეც ბევრი ვიფიქრე და ბოლოს ბანკი მოვიფიქრე.

არჩილ ჯორჯაძე: სათავადაზნაურო ბანკი!

ილია ჭავჭავაძე: მიგიხვდი. ძველი ბრალდებაა, თავადაზნაურობის დაცვა გინდა დამაბრალოთ!

არჩილ ჯორჯაძე: არა, მე სხვა რამ მინდა მოგახსენოთ. თქვენ არაფერი გაგიკეთებიათ გლეხობის მიწის დასაცავად.

ილია ჭავჭავაძე: ჭკვიანი კაცი ხარ და ნუთუ ვერ ხვდები: ჩვენი გლეხი ჯერ-ჯერობით არაა მიწის რეალური მფლობელი. ბატონყმობის გაუქმებიდან დღემდე ასეა. გლეხი რაც არ უნდა გადატაკდეს, მიწას ვერ გაყიდის, ესე იგი სომეხიც ვერ იყიდის ქართველი გლეხის მიწას. სწორედ ასე შემთხვევაზეა ნათქვამი: ზოგი ჭირი მარგებელიაო! თავადაზნაურობა მიწის რეალური მფლობელია, მიწას მაშინ

გაყიდის, როცა მოისურვებს და ვისაც უნდა იმას მიჰყიდის. მეიდველი კი ფულიანი სომეხია.

არჩილ ჯორჯაძე: ეგ მეც მესმის, აკი მოგახსენეთ მე სულაც არ გთვლით თავადაზნაურობის დამცველად. მხოლოდ იმას მოგახსენებთ, რომ ბანკი გლახობას არას არგია.

ილია ჭავჭავაძე: თქვენ, ახალგაზრდებმა რა მოიფიქრეთ ისეთი, გლახობას რომ არგოს?

არჩილ ჯორჯაძე: გლახობის მდგომარეობა შეიძლება ორი გზით გაუმჯობესდეს. პირველი გზა უფრო რიგიანია. მთავრობა უნდა ვაიძულოთ აგრარული რეფორმა გაატაროს. თუ ეს არ მოხდა, არის მეორე გზა – რევოლუცია.

ილია ჭავჭავაძე: მერე ის რევოლუცია მხოლოდ გლახის საკითხზე რომ არ შეჩერდეს და ყველაფერი ერთიანად წააღებოს!

არჩილ ჯორჯაძე: ამ საშიშროებას, ამ პასუხისმგებლობას მთავრობა უნდა გრძნობდეს!

ილია ჭავჭავაძე: ერთის უპასუხისმგებლობამ მეორის უპასუხისმგებლობა გამოიწვიოს?

არჩილ ჯორჯაძე: მაშ, უქმად ხომ არ ვიქნებით?

ილია ჭავჭავაძე: არჩილ მისმინეთ! რევოლუციას ნუ ეთამაშებით. რუსებს თავისი მიზნები აქვთ, ქართველებს – თავისი. რუსებმა რომ რევოლუციით ქვეყანა გადაატრიალონ, ახალმა მთავრობამ იქნებ გლახის საქმესაც მიხედოს. ჩვენ კი რევოლუცია ნამდვილად არ გვინდა. შენ ხომ იცი ჩვენი ხელმწიფე, ერეკლე II, რუსეთის იმპერატორს, ეკატერინე II-ს, ტრაქტატით შეეკრა, გეორგიევსკის ტრაქტატს ვგულისხმობ. მართალია ეს ხელშეკრულება იმპერატორმა ალექსანდრე I-მა დაარღვია, მაგრამ ტრაქტატს ამათი იურიდიული ძალა არ დაუკარგავს. ჩვენ ყოველთვის შეგვიძლია რუსეთის იმპერატორს მოვთხოვოთ გეორგიევსკის ტრაქტატის პირობების აღდგენა, ესე იგი სამეფოსა და მეფის დაბრუნება. რევოლუციის მიერ დასმულ ახალ მთავრობას კი ამას ვერ მოვთხოვთ. რუსეთის ეხლანდელი ხელისუფლების შენარჩუნება ჩვენს ინტერესებში შედის.

არჩილ ჯორჯაძე: ამაზე არ მიფიქრია. ერთი რამ მინდა გკითხოთ: ბატონო ილია! თქვენ პრაქტიკულად რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში საქართველოს ავტონომიის შექმნის იდეას აყენებთ?

ილია ჭავჭავაძე: დადგება ამისი დროც. ოღონდ დიდი სიფრთხილე და ტაქტია საჭირო. რუსეთის იმპერატორს ბარე ათი ერი მოთხოვს ავტონომიას, ყველა, ცხადია, მიზანს ვერ მიაღწევს. ამიტომაც სიფრთხილე და ტაქტი საჭირო. ამ საქმეს ქუჩაში გამოსვლა და ყვირილი არ უნდა, არც გაზეთებში წერა. ბევრი ფიქრი და განსჯაა საჭირო.

არჩილ ჯორჯაძე: კი მაგრამ რევოლუცია რომ დაიწყო? ჩვენ რუსეთის რევოლუციის გამარჯვების შემთხვევაში ახალი მთავრობა არად ჩაგვაგდებს და კაცმა არ იცის ვის ჩააბარებენ საქართველოს. ეს არ გაშინებთ?

ილია ჭავჭავაძე: მე უფრო სხვა რამ მაშინებს!

არჩილ ჯორჯაძე: რა?

ილია ჭავჭავაძე: მე იმის მეშინია, რომ შენისთანა ქართველები არ შეიწიროს რუსეთის რევოლუციამ! ერთი დიდი და ჭკვიანი კაცი ამბობს: რევოლუციას გეგმავენ გენიოსები, ახორციელებენ ფანატიკოსები, შედეგებით სარგებლობენ ნაძირალები. მე არ მინდა თქვენ ფანატიკოსების როლი გერგოთ!

არჩილ ჯორჯაძე: მე ისეთი შთაბეჭდილება შემექმნა, რომ თქვენ ავტონომიისათვის ბრძოლაში ახალგაზრდებს მხარს დაგვიჭერთ, დაგვეხმარებით.

ილია ჭავჭავაძე: ეს წმიდათაწმიდა საქმეა!

არჩილ ჯორჯაძე: გამაღობთ!

ილია ჭავჭავაძე: ცუდი დრო დგება, ძალიან ცუდი დრო. ფრთხილად იყავით შენც და შენი ამხანაგებიც. ქვეყანას პატრონი სჭირდება! კიდევ შევხვდებით.

(ილია წამოდგება და ხელს ჩამოართმევს. არჩილ ჯორჯაძე გადის).

ილია ჭავჭავაძე (ჩაფიქრდება, სავარძელში ჩაეშვება): ჭკვიანი კაცია, აშკარად ჭკვიანია, მაგრამ ეტყობა სოციალიზმის სენი შეჰყვრია, რევოლუცია თამაში ჰგონია, თუმცა მაგის შეველა კიდევ შეიძლება, ჯერ გვიან არაა! (ფიქრს მიეცემა).

მეშვიდე სცენა

თბილისი. თბილისის გუბერნიის ჟანდარმერიის სამმართველო. უფროსის კაბინეტში სხედან: სამმართველოს უფროსი პოდპოლკოვნიკი პასტრულინი და ჟანდარმერიის მაღალი რანგის მოხელეები: პოდპოლკოვნიკი რელიგერი, პოდპოლკოვნიკი კარაულოვი. დრო: 1905 წლის იანვრის შუა ხანები.

პასტრულინი: ბატონებო! 9 იანვარს პეტერბურგში მომხდარი ამბების შესახებ დაწერილებითი ინფორმაცია თქვენ უკვე მიიღეთ. პოლიციის დეპარტამენტი ჩვენგან ითხოვს: არ დაუშვათ თბილისში უკონტროლო ვითარების შექმნა. მოსალოდნელია პროვოკაცია. სისხლი თუ დაიდვარა, ცხადია, ვითარება თავისთავად უკონტროლო გახდება. როგორც ჩანს ჯარის გამოყენებისაგან მეფისნაცვალს თავს შეიკავებს, ჩვენი ძალებით უნდა ვიმოქმედოთ. რა ვითარებაა ქალაქში? პოდპოლკოვნიკო რელიგერი! რა მონაცემები აქვს ფარული მეთვალყურეობის სამსახურს?

რელიგერი: სადღეისოდ არსებული მონაცემებით თბილისში მოსალოდნელ გამოსვლებში მონაწილეობას მიიღებს არა უმეტეს 300 მუშისა, დაახლოებით 200-300 მუშა მოვლენათა განვითარების მიხედვით იმოქმედებს. რსდმპ თბილისის კომიტეტს მზადა ჰყავს შეიარაღებული ჯგუფები, 25-30 კაცი. უმეტესობა შეიარაღებულია მაუხერებით, რამდენიმე კაცს აქვს ნაგანი. სადღაც ქალაქ გარეთ, საორიენტაციოდ სოფელ კოჯრის ტერიტორიაზე, დაამზადეს ბომბები, სულ 15 ცალამდე. ამ საქმეს ხელმძღვანელობს სოციალ-დემოკრატი ნოე რამიშვილი. საიდღეისოდ თბილისში 15-20 ტერორისტია, ორი ამდენი ქალაქიდან გაიყვანეს, მაგრამ მათი შემოყვანა ყოველ წუთს შეუძლიართ. თბილისში არ იმყოფება ნოე

ქორდანი, თბილისში იმყოფებიან: ნოე რამიშვილი, ისიდორე რამიშვილი, ნოე ხომერიკი, ბენია ჩხიკვიშვილი, ფილიპე მახარაძე. ვერ დავადგინეთ სად იმყოფება იოსებ ჯუღაშვილი – ან თბილისშია, ან ბაქოში. ვვარაუდობთ, მოქალაქეები მიტინგებსა და მანიფესტაციებში მონაწილეობას მიიღებენ, მაგრამ ჟანდარმერიასა და პოლიციასთან შეჯახებას თავს აარიდებენ.

პასტრულინი: ბატონო კარაულოვ! თქვენი ანალიტიკოსები რას ამბობენ?

კარაულოვი: ქალაქში რეალურ ძაღას სოციალ-დემოკრატები, კერძოდ რსდმპ თბილისის კომიტეტი, ფლობს. შეიძლებოდა რამდენიმე აქტიური სოციალ-დემოკრატის დაპატიმრება, მაგრამ თავი უნდა შევიკავოთ.

პასტრულინი: მოტივი?

კარაულოვი: სოციალ-დემოკრატები ებრძვიან და როგორც ჩანს კიდევ უფრო გააძლიერებენ ბრძოლას იმპერიისათვის მეტად საშიში ორი ძაღის წინააღმდეგ.

პასტრულინი: რა ძაღები გყავთ მხედველობაში?

კარაულოვი: ილია ჭავჭავაძე და მისი მიმდევრები, საქართველოს პოლიტიკური ავტონომიის მომხრეები, ავტოკეფალისტები.

პასტრულინი: რამდენად რეალურია სოციალ-დემოკრატების ბრძოლა ამ ძაღების წინააღმდეგ?

კარაულოვი: 1903 წელს სოციალ-დემოკრატებმა ილია ჭავჭავაძის მოკვლა ცადეს, მაგრამ უშედეგოდ. ეს უკვე ბევრის მანიშნებელია. საქართველოს ავტონომია ეწინააღმდეგება რსდმპ პროგრამას, იგივე შეიძლება ითქვას ავტოკეფალისტებზე.

პასტრულინი: ბატონო რედიგერ! შეიარაღებული კონფრონტაციის თვალსაზრისით სოციალ-დემოკრატებიდან ვინაა ყველაზე საშიში?

რედიგერი: ნოე რამიშვილი, ბენია ჩხიკვიშვილი.

პასტრულინი: მუშათა მასაზე ვისი გამოსვლები მოქმედებს ყველაზე ეფექტურად?

რედიგერი: ისიდორე რამიშვილის, კარლო ჩხეიძის, ირაკლი წერეთლის, ჭოლა ლომთათიძის.

პასტრულინი: ბატონო კარაულოვ! თუ შეიძლება ჩვენს სასარგებლოდ გამოვიყენოთ განხეთქილება მენშევიკებსა და ბოლშევიკებს შორის?

კარაულოვი: თითქმის შეუძლებელია. უთანხმოება ძირითადად ეხება თეორიულ საკითხებს. ანტისახელმწიფოებრივ საქმიანობაში ისინი უეჭველად ერთად იქნებიან. მგლის წინააღმდეგ მებრძოლი ძაღლებივით არიან, ერთმანეთის ტყავს არ დახევენ!

პასტრულინი: როდის უნდა ველოდეთ მასობრივ გამოსვლებს?

კარაულოვი: ნაძალადევსა და დიდუბეში 9 იანვრის ამბებისადმი მიძღვნილი მუშათა კრებები უკვე დაიწყო. მასობრივი გამოსვლები, გაფიცვებს ვგულისხმობ, უახლოეს მომავალშია მოსალოდნელი.

პასტრულინი: გმადლობთ ბატონებო! სამსახურის ადგილს ნუ დატოვებთ, ყოველი წვრილმანის შესახებ მომახსენეთ!

რედიგერი და კარაულოვი გადიან. პასტრულინი ზარს რეკავს. შემოდის ჟანდარმერიის ოფიცერი.

პასტრულინი: სასწრაფოდ შემომიტანეთ ნოე რამიშვილის საქმე, ფარული მეთვალყურეობის განყოფილებას უბრძანეთ მოამზადონ ბოლო ერთი თვის განმავლობაში იოსებ ჯუღაშვილის გადაადგილების შესახებ ცნობა, დაადგინონ ვინ სტუმრობდა ილია ჭავჭავაძესთან ბოლო ერთი თვის განმავლობაში (ოფიცერი თავს დაუკრავს და გადის).

მერვე სცენა

სამგზავრო მატარებლის კუპე. სხედან ილია ჭავჭავაძე და ეპისკოპოსი კირიონი.
დრო: 1906 წელი.

ილია ჭავჭავაძე: თქვენო მაღალყოვლადუსამღვდელოესობავ! დიდად გავიხარე, როცა შევიტყვე, რომ ერთად მოგვიწვედა პეტერბურგამდე მგზავრობა. ამაზე უკეთეს შემთხვევას სასაუბროდ ვერც კი ვინატრებდი.

ეპისკოპოსი კირიონი: სწორი ბრძანებაა, თავადო, სასაუბრო მართლაც ბევრი გვაქვს. თბილისშიც მინდოდა გწვევოდით, მაგრამ მუდამ რაღაც მიშლიდა ხელს.

ილია ჭავჭავაძე: მეუფეო, ძალზე მაინტერესებს თქვენი აზრი იმის თაობაზე, რაც ამ ერთი წლის განმავლობაში ხდება საქართველოში.

ეპისკოპოსი კირიონი: მე ყურადღებით წავიკითხე თქვენი „ნუთუ?“ და უნდა მოგახსენოთ, რომ ყველაფერში გეთანხმებით. გარდა ამისა, როგორც სასულიერო პირი, დავსძენ: რევოლუციამ ხალხში უფლისადმი რწმენა შეარყია, ხალხი უღმერთო ცხოვრებას მიაჩვია, ათი მცნების დარღვევა ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა, მოძღვარმა დაკარგა თავისი ადგილი ხალხის ცხოვრებაში. მღვდლის გაძევება სოფლიდან, წმინდა ხატების შეურაცხყოფა, წმინდა წიგნების დაწვა – ეს იმისი მაუწყებელია, რომ კაენის სული ბობოქრობს. უფრო მეტიც, იყო შემთხვევები ეკლესიები დაწვეს და მღვდლები დახოცეს. ამის ჩამდენი ადამიანების ნაწილი დასაჯეს, ნაწილს ალბათ მომავალში დასჯიან, მაგრამ ამით საქმეს აღარ ეშველება. სულიერება დაინგრა, ხალხი გაბოროტდა. ციხე, კატორღა და სახრჩობელა სულიერებას ვეღარ დაუბრუნებს ვერც მკვლელის მკვლელს, ვერც ეკლესიის გადამწველს და ვერც წმინდა ხატების შეურაცხმთვლელს.

ილია ჭავჭავაძე: მეუფეო, ჰქონდათ კი სულიერება მათ ვინაც ცეცხლი წაუკიდა ეკლესიას, წმინდა ხატები შეურაცხო ან მღვდელი მოჰკლა?

ეპისკოპოსი კირიონი: ეს ხალხი საგანგებოდ გამოზარდეს, წლების მანძილზე ამზადებდნენ მათ. ისინი ეკლესიას უკვე დიდი ხანია აღარ ეკუთვნოდნენ. მე კონკრეტულად იმ ადამიანებზე არ ვსაუბრობ, რომელთაც მაგალითად, ეკლესია გადაწვეს. მე მთელს მრევლს ვგულისხმობ, შეშინებული რომ იდგა და მღურად შეჰყურებდა მოგიზიზიხე ცეცხლს. ის ხალხიც ხომ ცოდვაში ჩავარდა, მათი სულიერებაც ხომ დაინგრა. მთელი სოფელი ორ-სამ ღვთისმგმობელს ვერ აღუდგა წინ და თავისი უმოქმედობით ცოდვაში ჩავარდა. ეხლა წარმოიდგინეთ იმ

ბავშვების სულიერი მდგომარეობა, თავისი თვალთ რომ ნახეს, თუ როგორ პერიოდურ ცეცხლში წმინდა წიგნებსა და წმინდა ხატებს. რევოლუციამ ყველაზე დიდი ზიანი სულიერებას მიაყენა, დანარჩენს ყველაფერს ეშველება. ღმერთი მოწყალეა და ვინც გულწრფელად მოინანიებს შეუნდობს კიდევ!

ილია ჭავჭავაძე: ჩვენ საზოგადოებას ეს სენი დიდი ხანია შეეყარა, თხუთმეტი წელი მაინც იქნება, რაც მისი პირველი ნიშნები გამოჩნდა. სოციალიზმია ეს სენი. სოციალისტების დევიზია: არა ერი, არა სახელმწიფო, არა ეკლესია. ევროპიდან და რუსეთიდან მოდის ეს სენი. საოცარია, რომ ბევრი ნიჭიერი ადამიანი შეიპყრო ამ სენმა. არ მეგონა კი თუ ასე ეპიდემიასავით გავრცელდებოდა იგი. მეუფეო, თქვენ შეშინებული და მღუმარე მრევლი ახსენეთ. თქვენი არ ვიცი და მე კი მგონია, რომ ის შიში და მღუმარება იმავე სენის გამოვლინება იყო. მთელი საზოგადოება, მთელი ერი დაავადდა. ჩემი გამოცდილებიდან გეტყვი. ჩემს მამულში უკმაყოფილო სულ რამდენიმე გლეხი მყავდა. მთელი სოფელი გულხელდაკრევილი შეჰყურებდა ორი-სამი თავზეხელაღებული, სოციალისტების მიერ წაქეზებული ადამიანის თვითნებობასა და აკაცობას. ხმა არავინ ამოიღო, არარავინ დამიცვა. შვილებით გამოზრდილი ხალხი არ დამიდგა მხარში. მათაც იგივე სენი ღრღნიდა, რაც იმ არამზადებს, ოღონდ ჯერ-ჯერობით თავს იკავებდნენ. რევოლუციამ ავადმყოფი საზოგადოება დაგვიტოვა. ჩვენი უბედურება მარტო ეს არაა. ავადმყოფ საზოგადოებას სოციალისტები ისევ თავის ნებაზე ათრევენ და ღმერთმა უწყის კიდევ რა უბედურებაში გადაჩეხავენ.

ეპისკოპოსი კირიონი: ღმერთია მოწყალე! რევოლუცია და ყველაფერი ის, რაც დღეს ხდება ღვთის სასჯელია, უფლის ნების გარეშე არაფერი ხდება. უფალი გვიჩვენებს ხსნის გზას თუ ჩვენ ამას დავიმსახურებთ!

ილია ჭავჭავაძე: მე კი მგონია, რომ ეს ცოდვა დიდხანს იტრიალებს საქართველოში და ბევრი უცოდველი ადამიანის სიცოცხლეს შეიწირავს, ეხლაც და მომავალშიც.

ეპისკოპოსი კირიონი: უფლის ნებას წინ ვერავინ აღუდგება! უცოდველი მაცხოვრის სისხლმა გამოიხსნა კაცობრიობა უდიდეს ცოდვათაგან. მაცხოვრის მოწამებრივი აღსასრული მაგალით უნდა იყოს ყველასათვის, ვინც ეკლესიისა და ერის სამსახურში ჩამდგარა.

ილია ჭავჭავაძე: სანამ ჯვარზე გამაკრავდნენ, მეუფეო, მინდა ორ რაიმეს მივადწიო: საქართველოს ავტონომიას და საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენას. თუ ამას მივადწიეთ, ცხადია, ჩვენი საზოგადოებას თანდათან განიკურნება, ერი გამთლიანდება, ახალი ერა დაიწყება ჩვენი სამშობლოს ისტორიაში.

ეპისკოპოსი კირიონი: ღმერთმა გისმინოთ! ავტონომიაც და ავტოკეფალიაც ჰპერივით სჭირდება ქართველ ერს. მე ბერი ვარ და პოლიტიკაში ვერ ჩავერევი, თუმცა ავტონომიისათვის ბრძოლაში ჩემი ღოცვა-კურთხევა უჭკველად გექნებათ. ავტოკეფალიის აღდგენისათვის კი მე უკანასკნელი ამოსუნთქვამდე უნდა

ვიბრძოლო. შევთხოვე უფალს, მომცეს სულიერი და ფიზიკური გამძლეობა, ჭირთათმენის უნარი.

ილია ჭავჭავაძე: ავტონომია და ავტოკეფალია ერთდროულად უნდა მოვიპოვოთ, ცალკე რომელიმე მათგანის მიღწევა შეუძლებელი იქნება. თუ დამარცხდა ავტონომისტთა მოძრაობა, ჩათვალეთ რომ იგივე დღე ელის ავტოკეფალისტთა მოძრაობასაც და პირიქით.

ეპისკოპოსი კირიონი: მეც ასე ვფიქრობ.

ილია ჭავჭავაძე: მეუფეო, როგორ შეხვდნენ რუსეთის საეკლესიო კრების წინათათბირზე ქართველი სამღვდელთა მიერ ავტოკეფალიის აღდგენის მოთხოვნას?

ეპისკოპოსი კირიონი: ძალიან ცუდად, ირონიით, ზიზღითაც კი. ჩემი მეუფე ლეონიდის გამოსვლას ასე თუ ისე ნორმალურად შეხვდნენ, მაგრამ ალექსანდრე ცაგარელისა და ნიკო მარის გამოსვლებმა დიდი შეხლა-შემოსლა გამოიწვია. ისტორიული სიმართლე ჩვენს მხარეზეა, ალექსანდრე ცაგარელმა ეს შესანიშნავად დაამტკიცა. რუსები გაღიზიანდნენ. თქვენთვის კარგად ცნობილმა დეკანოზმა იოანე ვოსტორგოვმა დიდი აგიტაცია დაიწყო ჩვენს წინააღმდეგ, სამაგიეროდ დეკანოზმა ნიკოლოზ დურნოვომ დაგვიცვა, ღმერთმა დალოცოს, დიდი სამსახური გაგვიწია. ნიკოლოზ დურნოვო რომ რუსი არ იყოს არაფრად ჩააგდებდნენ, მაგრამ რუსი დეკანოზის ჩვენს სასარგებლოდ თავგამოდებამ უხერხულ მდგომარეობაში ჩააგდო უწმიდესი სინოდი და რუსი მეცნიერები.

ილია ჭავჭავაძე: როგორ ფიქრობთ, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის თაობაზე როდის მიიღებს დადგენილებას საეკლესიო კრების წინათათბირი?

ეპისკოპოსი კირიონი: ყველაფერი დამოკიდებული იქნება იმაზე თუ როდის დაინიშნება რუსეთის საეკლესიო კრება. ხმები დადის, რომ საეკლესიო კრების მოწვევას დიდი ძალები ეწინააღმდეგებიან. თუ საეკლესიო კრება არ მოიწვიეს თათბირი საერთოდ არანაირ დადგენილებას არ გამოიტანს. ამიტომაც რომ თათბირი საქმის განხილვას ყოველნაირად აჭიანურებს.

ილია ჭავჭავაძე: მეუფეო, მე დავიწყე მასალების შეგროვება. მინდა იმპერატორს ვრცელი მოხსენება წარუდგინო საქართველოსათვის ავტონომიის ბოძების თაობაზე. მინდა ნიადაგი მოვსინჯო სახელმწიფო საბჭოშიც, სახელმწიფო სათათბიროშიც. ვაპირებ შევხვდე პოლიტიკური პარტიების ლიდერებსაც. ვიცი სოციალ-დემოკრატები დიდ წინააღმდეგობას გამოიწვევენ. მათი პროგრამა ეწინააღმდეგება საქართველოს ავტონომიის მოთხოვნას. ნოე ჟორდანიას, ფილიპე მახარაძე და იოსებ ჯუღაშვილი დიდ აურ-ზაურს ასტეხენ, ქვეყანას ამიმხედრებენ. სამაგიეროდ იმედი მაქვს, რომ მხრას დამიჭერს არჩილ ჯორჯაძე, გიორგი გვაზავა და კიდევ ერთი-ორი ასხალგაზრდა მოღვაწე. ისე კი თუ ამ მოძრაობამ პროტესტის სახე მიიღო და ქუჩაში გადავიდა, ეს საქმეს ავნებს. მთავარია იმპერატორისა და სახელმწიფოს საბჭოს პოზიცია.

ეპისკოპოსი კირიონი: თუ საიდუმლო არ არის მაინც როგორი უნდა იყოს თქვენი მოხსენების შინაარსი.

ილია ჭავჭავაძე: ვფიქრობ იმპერატორს ვთხოვოვ საქართველოს პოლიტიკური ავტონომია თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების ფარგლებში, სოხუმის ოკრუგის, ბათუმის ოლქისა და ზაქათალის ოკრუგის ჩათვლით. ამ ტერიტორიაზე უნდა აღდგეს საქართველოს სამეფო. საქართველოს ეყოლება მეფე, ექნება თავისი სათათბირო – სეიმი. ჯერ არ გადამიწყვეტია დავაყენოთ თუ არა ქართული ფულის აღდგენისა და ქართველი ჯარის შექმნის საკითხი. ამ ორმა საკითხმა შეიძლება დიდი წინააღმდეგობა გამოიწვიოს და საერთოდ შეაფერხოს ავტონომიის ბოძება. ამის სანაცვლოდ, ვფიქრობ, უმხობესია მოვითხოვოთ საქართველოს ეკონომიის ავტოკეფალიის აღდგენა, საეკლესიო კრების მოწვევისა და კათოლიკოს-პატრიარქის არჩევის უფლება.

ეპისკოპოსი კირიონი: მეც ასე ვფიქრობ. ავტოკეფალია განამტკიცებს ავტონომიას. ეს იქნება პირველი ნაბიჯი დამოუკიდებლობის აღდგენის გზაზე. ავტონომიური საქართველო და რუსი ეგზარქოსი თბილისში პირადად ჩემთვის წარმოუდგენელია.

ილია ჭავჭავაძე: მეუფეო! ჩემი აზრი კიდევ უფრო განამტკიცეთ. ქართული ფულისა და ქართული ჯარის საკითხი დღევანდელ ვითარებაში პეტერბურგში ბევრს ჩვენს წინააღმდეგ განაწყობს.

ეპისკოპოსი კირიონი: მეფე ვინ უნდა იყოს?

ილია ჭავჭავაძე: მეუფეო, ეს დიდი და ძნელად გადასაწყვეტი საკითხია. უკვე გვიანაა, ესლა მოისვენეთ და ხვალ გავაგრძელოთ საუბარი. დრო ბევრი გვაქვს.

ეპისკოპოსი კირიონი (წამოდგება): ღმერთი იყოს თქვენი მფარველი, ღმერთმა დაგლოცოთ და გაგაძლიეროთ!

(ილია ჭავჭავაძე გადის. ეპისკოპოსი კირიონი ღოცვას იწყებს).

მეცხრე სცენა

თბილისი. აგლაბარი. რსდმპ თბილისის კომიტეტის კონსპირაციული ბინა. სხედან: ბოგდან კუნნიანცი, ფილიპე მახარაძე, სერგო ორჯონიკიძე. დრო: 1907 წლის ივნისის დამდეგი.

ბოგდან კუნნიანცი: ჩვენი შეკრება ტარდება სრულიად საიდუმლოდ. შეკრების შესახებ არ უნდა გაიგოს რსდმპ თბილისის კომიტეტმა, არც ერთმა ამხანაგმა, როგორ სანდოც არ უნდა იყოს იგი.

ფილიპე მახარაძე: ბინის პატრონმა ხომ იცის, შეიძლება მან ჩვენგან დამოუკიდებლად აცნობოს კომიტეტს.

ბოგდან კუნნიანცი: ბინის პატრონი გაფრთხილებულია.

სერგო ორჯონიკიძე: მაინც ჯობდა სხვაგან შეკრებილიყავით, თუნდაც სადმე სოფელში.

ბოგდან კუნინცი: ორი კვირის წინ დაბრუნდი უნევიდან. რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის ხელმძღვანელმა ამხანაგებმა განიხილეს ამიერკავკასიაში და მათი შორის საქართველოში შექმნილი ვითარება. გამოითქვა საერთო აზრი, იმის შესახებ რომ საქართველოს სოციალ-დემოკრატია ბოლო ხანებში მასებში გავლენა დაჰკარგა. რევოლუციის დამარცხების ფონზე ეს ბუნებრივ მოვლენად უნდა მივიჩნიოთ. არის უფრო სერიოზული მიზეზიც. ჩვენმა ბრძოლამ ილია ჭავჭავაძის წინააღმდეგ 1905 წელს (გადახედავს ფილიპე მახარაძეს) სათანადო შედეგი არ გამოიღო. ამჯერად ილია ჭავჭავაძე ჩვენთვის ძალზე საშიში მოღვაწეა. ეს ცხადად დაადასტურა მისმა არჩევამ რუსეთის სახელმწიფო საბჭოს წევრად. ჭავჭავაძეს ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე შეუძლია დააყენოს ჩვენთვის მეტად საზიანო საკითხი მთავრობის თავმჯდომარის და თვით იმპერატორის წინაშეც კი. ჭავჭავაძე ამ შანსს ხელიდან არ გაუშვებს. ჩვენ გვაქვს უტყუარი ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ ჭავჭავაძე სულ მალე დააყენებს საკითხს საქართველოს ავტონომიის შესახებ. საყოველთაოდაა ცნობილია მისი მხარდაჭერა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის მებრძოლი სამღვდელოებისადმი. საქართველოს ავტონომია და საქართველოს ეკლესიის ავტონომიის აღდგენა ძლიერ დარტყმას მიაყენებს ჩვენი პარტიის პოზიციებს. ყოველივე ამის გამო რსდმპ ცენტრალურმა კომიტეტმა დაადგინა: ილია ჭავჭავაძე უნდა მოკვდეს. აი, ბარათი, რომელსაც ხელს აწერს ამხანაგი ლენინი. ტერორისტული აქტის განხორციელება დავალებული გვაქვს ჩვენ სამს (გადასცემს ბარათს ფილიპე მახარაძეს).

ფილიპე მახარაძე: აქ სწერია, რომ მნიშვნელოვანი პარტიული დაგალების განხორციელებაში მე და სერგო უნდა დაგეხმაროთ თქვენ, მაგრამ არაფერი სწერია ილია ჭავჭავაძის მოკვლის შესახებ (ბარათს სერგო ორჯონიკიძის გადასცემს).

ბოგდან კონინცი: ამხანაგი ფილიპე! თქვენ არ იცით, რომ ასეთი რაიმეს შესახებ ბარათში არ წერენ? (ბოგდან კუნინცი სერგო ორჯონიკიძეს ბარათს გამოართქმევს და ორივეს თვალწინ დაწვავს).

ფილიპე მახარაძე: იქნებ მაინც საჭიროა თბილისის კომიტეტის ახრის გაგება. ილია ჭავჭავაძის მკვლელობას დიდი ამბები მოჰყვება, ამხანაგები საქმის კურსში უნდა იყვნენ!

ბოგდან კუნინცი: თბილისის კომიტეტი კი არა უმკაცრესი მითითებაა: ტერაქტის შესახებ არაფერი არ უნდა გაიგოს იოსებ ჯუღაშვილმა.

სერგო ორჯონიკიძე: რატომ?

ბოგდან კუნინცი: პარტიის V ყრილობის შემდეგ ლონდონში ამხანაგი ლენინი ორჯერ შეხვდა ესაუბრა ჯუღაშვილს. ჯუღაშვილი კატეგორიული წინააღმდეგია ილიას მოკვლისა. ესლა ის ბაქოში უნდა იყოს, მაგრამ შეიძლება თბილისში ჩამოვიდეს. არაფერი უნდა იყნოსოს. ეს უმკაცრესი მითითებაა.

ფილიპე მახარაძე: მე, რა თქმა უნდა, ვემორჩილები პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გადაწყვეტილებას, მაგრამ ყველაფერი ეს შეიძლება ცუდად დამთავრდეს!

ბოგდან კნუნიანცი: ცუდად მაშინ დამთავრდება ყველაფერი თუ საქართველომ ავტონომია მიიღო და საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია აღსდგა. ჩვენ მესამეხარისხოვან ძალად ვიქცევით, თუ საერთოდ გაგვაჩერეს საქართველოში.

ფილიპე მახანაძე: ამხანაგო ბოგდან! ჯულაშვილი სულელი არ არის! არ გაფიქრებს მისი უარი?

ბოგდან კნუნიანცი: ჩვენ დღეს ჯულაშვილის პოზიციის შესაფასებლად არ შეგვკრებილვართ, ჩვენ პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დავალება უნდა შევასრულოთ!

სერგო ორჯონიკიძე: ეს საკითხი უკვე გადაწყვეტილია, მისი ხელახალი განხილვა კი ჩვენი საქმე არ არის! არც ჯულაშვილის პოზიციის გარკვევაა ჩვენი საქმე!

ბოგდან კნუნიანცი: გადავიდეთ საქმეზე. ილია ჭავჭავაძე ჩვენ შეიძლებოდა მოგვეყვანა ჩასაფრებიდან გასროლით სადმე. ტყიან ადგილას, ან სულაც თბილისში. უნდა ვთქვათ ამხანაგებმა სავსებით სწორად გამოთქვეს აზრი იმის შესახებ, რომ აუცილებელია ჭავჭავაძე მოკლან გლეხებმა, ვითომდა მასზე გაბოროტებულმა გლეხებმა. ამით დაიფარება მკვლელობის დამკვეთი და პოლიტიკურ მკვლელობაზეც ვეღარ ისაუბრებს ვინმე. გლეხებმა ბევრი მემამულე მოკლეს ამ წლებში. ჭავჭავაძის მკვლელობას რომ პოლიტიკური მკვლელობის ხასიათი მიეცეს და კვალი ჩვენკენ წამოვიდეს ყოვლად დაუშვებელია. ამხანაგო ფილიპე! თქვენ გევალებათ საგურამოს გლეხების დარაზმვა ჭავჭავაძის წინააღმდეგ, ეს კარგად გააკეთეთ 1905 წელს, იმედია ეხლა კიდევ უფრო კარგად გაართმევთ თავს. პირადად გლეხებს არ ეჩვენოთ, უნდა იმოქმედოთ არა მეორე, არამედ მესამე პირის მეშვეობით. მე მგონი გასაგებია, რომ მესამე პირი თქვენ არ უნდა გიცნობდეთ. რაც შეეხება მეორე პირს, იგი უნდა მოკლათ ტერორისტული აქტის დღესვე, ან მეორე დღეს მაინც. გლეხების ჯგუფმა, 5-6 კაცმა, ჭავჭავაძის ეტლი უნდა გააჩერონ ან საგურამოდან თბილისში მიმავალი, ან პირიქით – თბილისიდან საგურამოში მიმავალი. თუ გლეხები ჭავჭავაძეს მოკლავენ ხომ კარგი, თუ არა და იქვე ჩასაფრებაში იქნება ერთი ტერორისტი, რომელიც შეასრულებს გასროლას. გლეხებს ბოლომდე ვერ ვენდობით, შეიძლება ბოლო მომენტში მერყეობა დაიწყონ. ტერორისტმა კი თავისი საქმე კარგად იცის. ამხანაგო სერგო! ამ ტერორისტის მოძებმა შენ გევალება. ჩვენ მისი გასროლის იმედად ვართ. ფულზე უკან ნუ დაიხვევ. ამხანაგო ფილიპე! ამ ტერორისტის შესახებ გლეხებმა არაფერი უნდა იცოდნენ, ხოლო ტერორისტმა გლეხების ჩასაფრების ადგილი წინასწარ უნდა დაათვალიეროს და სროლისათვის ადგილი შეარჩიოს. ფული პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა უკვე გადმოძცა და ჩემთან ინახება. კიდევ ერთი დეტალი. ილიას მეეტლე ან მისი მცველი, უკეთესია მეუღლე, ცოცხალი უნდა გადარჩეს, ძიებას გლეხების თავდასხმის ფაქტი რომ დაუდასტურონ. ეს უკვე თქვენ გეხებათ, ამხანაგო ფილიპე! შეიძლება გლეხების მიერ ჭავჭავაძის მოკვლა არადაამაჯერებელი გამოდგეს. ამიტომაც იმავე დღეს უნდა დაირხეს ხმები, რომლის მიხედვითაც ჭავჭავაძე მოკლეს ძარცვის მიზნით. ასევე

უნდა დაირხეს ხმები იმის შესახებ, რომ ჭავჭავაძე მოკლეს რუსის ოფიცრებმა, ან უცნობმა პირებმა, რომლებიც სომხურად ლაპარაკობდნენ. ამხანაგო სერგო! ტერორისტი ქართველი უნდა იყოს. შეასრულებს თუ არა თავის საქმეს იგი იმავე დღეს ბაქოში ან ბათუმში უნდა გადაიყვანო და ორი-სამი კვირა დამალო. ეხლა დავიშალოთ. ჯერ მე წავალ, შემდეგ თქვენ, ოღონდ ცალ-ცალკე, ათი წუთის ინტერვალით (ბოგდან კნუნიანცი გადის).

ფილიპე მახარაძე: სერგო! ამ საქმეში მე ყველაზე მეტად ჯულაშვილის პოზიცია მაშინებს. ვერაგი კაცია! ეხლა შეიძლება ვერაფერი გაიგოს, მაგრამ ეჭვს აიღებს და ვინ იცის როდის გაგვისსენებს!

სერგო ორჯონიკიძე: ვერაფერს გაიგებს! ამხანაგი ბოგდანი ჭკვიანი კაცია, იმიტომ ენდობა ამხანაგი ლენინი. ჩვენ არ გვითხრა, თორემ რა მიხვედრა უნდა: გლეხები, რუსი ოფიცრები და სომხები ჯულაშვილის დასაბნევადაც არის გამიზნული.

ფილიპე მახარაძე: სერგო! კნუნიანცისთანა კაცები ჯულაშვილისთანა კაცებს ვერ მოატყუებენ. მე ვგრძნობ ამ საქმიდან ლენინიც თავს დაიპყრენს და კნუნიანციც, ჩვენ კი ცუდი დღე დაგვადგება. მე წავედი (გადის).

სერგო ორჯონიკიძე (თავისთვის ჩაილაპარაკებს): თუ ეს დავალება არ შევასრულე ლენინს ვერასდროს დავუახლოვდები, ვინ ჩამაგდებს მე კაცად, ვის რაში ვჭირდები! მთელი ცხოვრება ფილიპეს ჩრდილში უნდა გავატარო? (გადის).

მეათე სცენა

თბილისი. მეფისნაცვლის სასახლე. კაბინეტში სხედან მეფისნაცვალი გრაფი ვორონცოვ-დაშკოვი და თბილისის გუბერნიის უნდარმერიის სამმართველოს უფროსი პოლკოვნიკი პასტრულინი. დრო: 1907 წლის ივნისის მიწურული.

პასტრულინი: თქვენო მაღალადმატებულებაგ! რეგლამენტის მიხედვით მოსახსენებელი საკითხი წერილობით უნდა წარმომედგინა. მიუხედავად ამისა, გაგკადნიერდი და აუდიენცია გთხოვეთ.

ვორონცოვ-დაშკოვი: ბატონო პოლკოვნიკო! თუ საქმისათვის ასე სჯობს, მე ყურადღებით გისმენთ.

პასტრულინი: თქვენო მაღალადმატებულებაგ! სუბორდინაცია მოითხოვდა თქვენამდე თბილისის სამხედრო გუბერნატორი ჩამეყენებინა საქმის კურსში, მანამდე კი პეტერბურგში პოლიციის დეპარტამენტისათვის უნდა გამეგზავნა დაწერილებითი ანგარიში. არც ერთი ეს არ გამიკეთებია.

ვორონცოვ-დაშკოვი (დაინტერესდება): ბატონო პოლკოვნიკო! თქვენი ერთგულება ტახტისადმი, პატიოსნება და პროფესიონალიზმი მაფიქრებინებს, რომ სუბორდინაცია გამოუვალი მდგომარეობის გამო დაარღვიეთ. გისმენთ!

პატრულინი: თბილისის გუბერნიის ჟანდარმერიის სამმართველოსა და ოხრანკაში ბოლო კვირების მანძილზე შემოვიდა დიდი რაოდენობით სანდო აგენტურული თუ სხვა ხასიათის მასალა. ამ მასალის ანალიზს მივყავართ დასკვნამდე: ადამიანები, რომლებიც რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიას მიეკუთვნებიან, სახელმწიფო საბჭოს წევრის, თავად ილია ჭავჭავაძის მკვლელობს ამზადებენ. მთელი აგენტურული მასალა ჯერ-ჯერობით ჩემს სამუშაო კაბინეტში სეიფშია ჩაკეტილი. მიუხედავად ამისა მე ვერ მოგცემთ გარანტიას, რომ ამ მასალის ნაწილი რაიმე გზით არ მოხვდება პეტერბურგში. მოგეხსენებათ ოხრანკა ინფორმაციის გაგზავნას მე არ მითანხმებს. გთხოვთ, მიბრძანოთ: როგორ ვიმოქმედო?

ვორონცოვ-დაშკოვი (ცუდ ხასიათზე დადგა): ცუდ საქმეში მიპირებთ გახვევას, ბატონო პოლკოვნიკო! კანონით სახელმწიფო საბჭოს წევრის სიცოცხლის დაცვა თბილისის სამხედრო გუბერნატორსა და თბილისის გუბერნიის ჟანდარმერიის სამმართველოს ევალება. მე რა შუაში ვარ?

პასტრულინი: თქვენო აღმატებულება! მე შემძლია დღესვე დავაპატიმრო რამდენიმე ათეული კაცი და თავად ილია ჭავჭავაძის სიცოცხლეს დაცული იქნება. სამხედრო გუბერნატორს შეუძლია გაძლიერებული დაცვა დააყენოს ჭავჭავაძის სახლთან თბილისში და საგურამოში, დაიცვას სახელმწიფო საბჭოს წევრის გადაადგილების ყველა მარშრუტი.

ვორონცოვ-დაშკოვი: მერე რა გიშლით ხელს? იმოქმედეთ!

პასტრულინი: ჯერ კიდევ 1905 წელს, თქვენს ჩამობრძანებამდე, პოლიციის დეპარტამენტისაგან მიღებული იქნა სრულიად არაორაზროვნული ცირკულიარი: ჩვენ ხელი უნდა შევუწყოთ და წავახალისოთ ყველა ძალა, მათ შორის თავისი ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობით ცნობილი ძალებიც, რომლებიც, უპირისპირდებიან ქართველ ავტონომისტებს და ავტოკეფალისტებს. თავადი ილია ჭავჭავაძე ავტონომისტთა იდეური ბელადია, ამავე დროს თავგამოდებით იცავს ავტოკეფალისტებს. სოციალ-დემოკრატები უკვე დიდი ხანია დიად ებრძვიან ავტონომისტებსა და ავტოკეფალისტებს. ჩვენ ამ ბრძოლას ყოველნაირად ვუწყობთ ხელს. სოციალ-დემოკრატია სადღეისოდ წარმოადგენს ერთადერთ ძალას, რომელსაც ძალუძს წინ აღუდგეს ავტონომისტებსა და ავტოკეფალისტებს – იმპერიისათვის ამ მეტად არასასურველ და საშიშ მოძრაობას. დასკვნა ასეთია: თუ საიმედოდ დავიცავთ თავად ილია ჭავჭავაძეს ამით ხელს შევუწყობთ ავტონომისტებისა და ავტოკეფალისტების გაძლიერებას, ამ მოძრაობის აღმავლობას. ეს კი აშკარად ეწინააღმდეგება ხსენებულ ცირკულიარს.

ვორონცოვ-დაშკოვი: თქვენს მიერ ხსენებული ცირკულიარის შესახებ მეც ვიცი, მისი შინაარსი ჯერ კიდევ პეტერბურგში გამაცნეს. ცირკულიარში საეჭვო და გაუგებარი არაფერია. თავსატეხია მხოლოდ ერთი რამ: ეხება თუ არა ცირკულიარი სახელმწიფო საბჭოს წევრს?

პასტრულინი: სწორედ ამ კითხვაზე პასუხის მისაღებად გეახელით, თქვენო მაღალაღმატებულება!

ვორონცოვ-დაშკოვი: იქნებ აჯობებდა საქმის კურსში ჩაგვეყენებინა თბილისის სამხედრო გუბერნატორი?

პასტრულინი: აზრი არა აქვს! სამხედრო გუბერნატორს ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა არ ევალება. პასუხი ჩვენ უნდა გავცეთ, ჩვენ უნდა გადავწყვიტოთ: დავიცვათ თუ არა ილია ჭავჭავაძე?

ვორონცოვ-დაშკოვი: ვერც იმპერატორს და ვერც სახელმწიფო კანცელიარიას მე ამ კითხვით ვერ მივმართავ. ეს არ არის ჩემი მოვალეობა. ესეც რომ არ იყოს, ასეთ საკითხზე საიდუმლო მიმოწერის წარმოებაც კი არ შეიძლება.

პასტრულინი: სწორი ბრძანებაა! ამ საკითხზე მიმოწერის გამართვა არ შეიძლება. ვერც მე გავრისკავდი. შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის დეპარტამენტს კიდევ რომ მივწერო ან პასუხს არ მაღირსებენ, არ ძველ ცირკულიარზე მიმითითებენ.

ვორონცოვ-დაშკოვი: აბსურდულ ვითარებაში აღმოვჩნდით, ბატონო პოლკოვნიკო! ერთის მხრივ, პოლიციის დეპარტამენტის ცირკულიარი თავად ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის ორგანიზატორთა წახალისებას გვავალებს; მეორეს მხრივ, კანონი სახელმწიფო საბჭოს წევრის დაცვას მოითხოვს. გულახდილად გეტყვი: ყველა შემთხვევაში მე და სამხედრო გუბერნატორი ამ საქმიდან მშრალად გამოვალთ, თქვენ, ბატონო პოლკოვნიკო, შეიძლება ძვირად დაგიჯდეთ! კარგად დაფიქრდით, იქნებ მაინც აჯობებდა პოლიციის დეპარტამენტის საქმის კურსში ჩაყენება?

პასტრულინი: აზრი არა აქვს! თუნდაც იმიტომ, რომ დრო აღარ ითმენს.

ვორონცოვ-დაშკოვი: რას გულისხმობთ?

პასტრულინი: ჩვენი აგენტებისაგან მიღებული ინფორმაციის მიხედვით თავად ილია ჭავჭავაძის მკვლელობა შეიძლება მანამ მოხდეს, სანამ პეტერბურგიდან ჩემი შეკითხვის პასუხს მივიღებ, თუ პასუხი საერთოდ მივიღე.

ვორონცოვ-დაშკოვი: კარგით, რა კონკრეტული ინფორმაცია გაქვთ?

პასტრულინი: მკვლელობა ემიგრაციიდან დაუკვეთა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიამ. ლენინის წერილი თბილისში ბოლშევიკმა ბოგდან კუნნიანცმა ჩამოიტანა. კუნნიანცმა მკვლელობის ორგანიზება ფილიპე მახარაძესა და სერგო ორჯონიკიძეს დააგადა. კუნნიანცმა ორივე გააფრთხილა: მკვლელობის ორგანიზებაში მონაწილეობა არ უნდა მიიღოს რსდმპ თბილისის კომიტეტმა, რათა ეჭვი რსდმპ ცენტრალურ კომიტეტზე არ აიღონ. ჯერ-ჯერობით ვერ მივაკვლიეთ დაფინანსების წყაროს. ტერორისტულ თბილისის კომიტეტის გვერდის ავლით შეარჩიეს. მკვლელობის შემთხვევაში ვერც დამკვეთს და ვერც დამფინანსებელს ვერ ვიპოვით, მხოლოდ ეჭვების საფუძველზე კი ვერავის დააპატიმრებ. უფრო მეტიც, აგენტურული მასალის ანალიზით ცხადი ხდება, რომ თავად ჭავჭავაძის მკვლელობისათვის ამზადებენ გლეხთა ჯგუფს, რომელთა შორის ერთი ჩვენი აგენტიცაა. ჩვენ აგენტს ინფორმაციას აწვდის თავადის მეეტლე თედო ლაბაური. მკვლელობისათვის შერჩეული გლეხები ზედგამოჭრილნი არიან ამ საქმისათვის – უკან არაფერზე დაიხვევენ, ამავე დროს კარგი მსროლელებიც არიან. თავადის მოკვლა შეიძლება ყველგან: გზაზე, სახლის ეზოში ან აივანზე. ამიტომ

გაუგებარია გლეხების ჯგუფის გარდა, მათგან დამოუკიდებლად, რატომ ამზადებენ კიდევ ერთ ტერორისტს. ჩემთვის გაუგებარია ვინ მოკლავს ილია ჭავჭავაძეს: გლეხები თუ მარტო მოქმედი ტერორისტი. რამდენიმე კვირაა სოციალ-დემოკრატები ხმებს ავრცელებენ: მალე გლეხები ილია ჭავჭავაძეს მოკლავნო.

ვორონცოვ-დაშკოვი: ბატონო პოლკოვნიკო, ორი კვირის წინ თბილისში, ერევანსკის მოედნიდან გატაცებული ფულის კვალს თუ მიაკვლიეთ? ხომ არ ფიქრობთ, რომ ამ ფულიდან დაფინანსება თავად ჭავჭავაძის მკვლელობაც და კიდევ სხვა ტერორისტული აქტები, იქნება ჩემი ან თქვენი მოკვლაც უნდათ სოციალ-დემოკრატებს? ამ ფულით უამრავი ტერორისტური აქტი შეიძლება დაფინანსდეს. სასწრაფოდ უნდა იპოვოთ ეს ფული!

პასტრულინი: ჩვენი ინფორმაციით ფული სოციალ-დემოკრატებს არ გაუტაცნიათ, ესერებზე მიდის კვალი. სამი დღის წინ ბაქოდან თბილისში დაბრუნდა სოციალ-დემოკრატი ჯულაშვილი. ჩვენმა აგენტმა კვალი დაჰკარგა, არ ვიცით სად ცხოვრობს ჯულაშვილი. სამაგიეროდ ვიცით, რომ ბოლშევიკი კამო შეხვდა ფულის გატაცების ერთ-ერთ ორგანიზატორს ესერთა პარტიიდან და მას შემდეგ ორი დღეა გამწარებული დაეძებს იოსებ ჯულაშვილს. ჯულაშვილი ბაქოდან ფულის გატაცების შემდეგ ჩამოვიდა, ფულის გატაცებასთან კავშირი არა აქვს, მაგრამ, ცხადია, იგი რაღაცაში დასჭირდათ ესერებს.

ვორონცოვ-დაშკოვი: ამ ფულის საქმე სასწრაფოდ უნდა გაირკვეს. ის მაინც უნდა გავიგოთ რომელი პარტიის ხელში მოხვდება.

პასტრულინი: ყოველ დონეს ვიხმართ, რომ ეს ფული ტერორისტული აქტის დასაფინანსებლად არ იქნას გამოყენებული!

ვორონცოვ-დაშკოვი: იმპერატორი, რომლის ნაცვალაც მე ვარ კავკასიაში, მთელი არსებით წინააღმდეგია ყოველგვარი ტერორისა. მით უმეტეს იგი ვერ შეურიგდება სახელმწიფო საბჭოს წევრის მკვლელობას, მიუხედავად მისი პოლიტიკური მრწამსისა. ილია ჭავჭავაძე შემჩნეული არ ყოფილა ანტისახელმწიფოებრივ საქმიანობაში და რომც იყოს დასკვნები პეტერბურგში უნდა გააკეთონ და არა თბილისში. სანამ ილია ჭავჭავაძე სახელმწიფო საბჭოს წევრია მისი დაცვა იმპერიის ღირსების საქმეა, იმპერიის ღირსებას კი კავკასიაში მე ვიცავ.

პასტრულინი: მაშინ მიბრძანეთ მეც და თბილისის სამხედრო გუბერნატორსაც და ჩვენ დაგიცავთ სახელმწიფო საბჭოს წევრს!

ვორონცოვ-დაშკოვი: თქვენ ბრძანება უნდა მიიღოთ პოლიციის დეპარტამენტისაგან, ხოლო თბილისის სამხედრო გუბერნატორმა – სამხედრო მინისტრისაგან. არ დაგიმაღაოთ და გულახდილად გეტყვი: თუ ჭავჭავაძე სოციალ-დემოკრატებმა მოკლეს თქვენ პასუხს აგებთ იმპერატორის წინაშე; თუ თქვენ ხელი შეუშალეთ ჭავჭავაძის მკვლელებს, თქვენ პასუხს აგებთ პოლიციის დეპარტამენტის წინაშე. არჩევანი თქვენ უნდა გააკეთოთ. მე სიტყვას გაძღვევთ, რომ ჩვენი საუბრის შესახებ ვერაფერს ვერაფერს გაიგებს. სამწუხაროდ, მეტის გაკეთება არ შემიძლია.

პასტრულინი: თქვენო მაღალადმატებულეზავ! თუ თქვენ ჩვენი საუბრის შინაარსის საიდუმლოდ დაცვის პირობას მაძლევთ მე შევასრულებ პოლიციის დეპარტამენტის ცირკულიარს!

ვორონცოვ-დაშკოვი: კეთილი, შეასრულეთ.

პასტრულინი: ნება მიბოძეთ დაგტოვოთ!

ვორონცოვ-დაშკოვი: მოითმინეთ, დაუშვათ რომ სოციალ-დემოკრატებმა ილია ჭავჭავაძე მოკლეს. თქვენ გაქვთ გარანტია იმისა, რომ სოციალ-დემოკრატები მკვლელობას ხელოსუფლებას, იგივე ჟანდარმერიას და ოხრანკას არ გადააბრალებენ?

პასტრულინი: სოციალ-დემოკრატებისთანა გახრწნილი ადამიანებისაგან ყველაფერი მოსალოდნელია. თუმცა ჯერ-ჯერობით გავრცელებული ხმების მიხედვით ილია ჭავჭავაძის მოკვლას თითქოს გლეხები აპირებენ. გამორიცხებული არ არის, რომ სოციალ-დემოკრატებს უკვე ისიც აქვთ მოფიქრებული თუ როგორ უნდა გადმოგვაბრალონ მკვლელობა ჩვენ.

ვორონცოვ-დაშკოვი: რა გზით უნდა დავიცვათ თავი? პეტერბურგში ხელისუფლების კომპრომეტაციას არ გვაპატიებენ.

პასტრულინი: კონკრეტულად ვერაფერს გეტყვი. თუ თავადი ჭავჭავაძე მართლაც მოკლეს, ყველაფერი დამოკიდებული იქნება იმაზე როდის, როგორ და რა ვითარებაში განხორციელდება ტერორისტული აქტი. მე ძალზე მაფიქრებს მკვლელობაში გაწაფული და თავზეხელაღებული გლეხების ჯგუფის გარდა და მათგან ფარულად რატომ ამზადებენ კიდევ ერთ ტერორისტს. ამ ტერორისტს დიდ ფულს დაჰპირდნენ, დიდი ფულს კი სოციალ-დემოკრატები უბრალოდ არ ფლანგავენ.

ვორონცოვ-დაშკოვი: ბატონო პოლკოვნიკო! დიდი თავსატეხი გამოჩინეთ. თუ მკვლელობა მართლაც მოხდა ვგრძნობ სოციალ-დემოკრატები ყველაფერს ჩვენ გადმოგვაბრალებენ. თავი რომ დავიცვათ, მოგვიწვეს იმისი აღიარება, რომ მკვლელობას სოციალ-დემოკრატები ამზადებენ და მათვე განახორციელეს. თუ ეს ვაღიარეთ მაშინ ბუნებრივად დაისმება კითხვა: რატომ არ დავიცავით სახელმწიფო საბჭოს წევრი? ამ კითხვაზე კი პასუხი თქვენ უნდა გაცეთ. იფიქრეთ, პასუხი დამაჯერებელი უნდა იყოს!

პასტრულინი: ყველაფერი გასაგებია! ნება მიბოძეთ დაგემშვიდობოთ (პასტრულინი თავს დაუკრავს და გადის).

მეთერთმეტე სცენა

თბილისი. ხარფუხი. კონსპირაციული ბინა. ოთახში სხედან: იოსებ ჯუღაშვილი და სიმონ ტერ-პეტრონსიანი (კამო). დრო: 1907 წლის ივნისის მეორე ნახევარი.

იოსებ ჯუღაშვილი ამრეზილია. აღმაცერად უყურებს კამოს.

კამო: როდის ჩამოხვედი ბაქონდან?

ოსებ ჯულაშივილი: შენ რა იცი საიდან ჩამოვედი? საქმეზე ილაპარაკე! რამდენჯერ გითხარი: შენ ნე მეძებ, თუ საჭირო იქენი მე თვითონ გიპოვნით-თქო?

კამო: სასწრაფო საქმეა, კობა! გადადება არ იქნებოდა!

ოსებ ჯულაშივილი: ამოდერდე!

კამო: გაიგებდი ესერებმა ერევანსკის მოედნიდან ხაზინის ფული გაიტაცეს, დიდი ფული.

ოსებ ჯულაშივილი: ვინ გაიტაცა?

კამო: სარქის ოთაროვი იყო და კიდევ ექვსნი.

ოსებ ჯულაშივილი: ოთაროვს შენი ჭკუა აქვს, მაგრამ შენ ის მაინც გასწავლე, რომ ერევანსკის მოედნიდან ფულის გატაცებას სულელის მეტი ვერ გაბედავს. ხომ ასეა?

კამო: მაშ!

ოსებ ჯულაშივილი: შენ ვინ გითხრა რომ ოთაროვი ხელმძღვანელობდა ფულის გატაცებას?

კამო: მთელი ქალაქი ამას ლაპარაკობს!

ოსებ ჯულაშივილი: მთელი ქალაქი რომ ლაპარაკობდეს სიმონ ტერ-პეტროსიანცი მეფისნაცვლად დანიშნესო, დაიჯერებ?

კამო: ვაჰ!

ოსებ ჯულაშივილი: სანდო წყარო უნდა იყოს, რამდენჯერ გითხარი?

კამო: პოლიცმეისტერსთან ხომ არ მივიდოდი და ვკითხავდი?

ოსებ ჯულაშივილი: მორჩი! რამდენჯერ უნდა აგისხნა როგორ უნდა გაიგო ამბავი ნამდვილია თუ არა?

კამო: ესერებმა ფული ქალაქიდან ვერ გაიტანეს და ავლაბარში გადამალეს. 20 ტერორისტი დარაჯობს იმ ფულს. ჟანდარმერია ფულის ადგილსამყოფელი იცის, მაგრამ სისხლისღვრას ერიდება, ტერორისტებს რამდენიმე ბომბის აქვთ, სროლა რომ ატყდეს მთელი ავლაბარი, გადაწვება. ძალიანაც რომ ეცადონ ესერები ფულს ქალაქიდან ვერ გაიტანენ.

ოსებ ჯულაშივილი: ხომ გითხარი, სულელია ეგ შენი ოთაროვი!

კამო: ნაღდად! ერევანსკის მოედანზე სროლის დროს ცხენები დაფრთხდნენ, ეტლმა პატარა ბავშვი გაჭყლიტა! თუ დაიჭირეს ოთაროვს კატორღა არ აცდება!

ოსებ ჯულაშივილი (გამოცოცხლება): სულელი კი ხარ, მაგრამ შენზე უკეთ მაგ საქმეს ვერავინ გააკეთებს!

კამო: რა ვქნა? დავეთანხმო?

ოსებ ჯულაშივილი: ფულის გატანის გეგმა შენი შეთავაზებული უნდა იყოს. თუ ესერების გეგმით იმოქმედე იცოდე ფულს გაგატანინებენ და მერე მაგ სულელ თავსაც გაგიხვრეტენ, შენ დიდ გასამრჯელოს ვინ მოგცემს?

კამო: ვაჰ!

ოსებ ჯულაშივილი: შეიძლება არ მოგკლან მაგრამ ფულს ნამდვილად არ მოგცემენ!

კამო: ვაჰ!

იოსებ ჯუღაშვილი: შენთვის სულ ერთია: გინდ ფული არ მოუციათ და გინდ მოუკლავხართ. ხომ ასეა?

კამო: რო შევეშვა მაგ საქმეს?

იოსებ ჯუღაშვილი: არავითარ შემთხვევაში! დღეიდან ეს ფული ესერებს რომ ჟანდარმერიამ წაართვას შენ გაეხვევი შარში. მიდი და უმტკიცე მერე ესერებს, რომ ჟანდარმერიის აგენტი არა ხარ, უეჭველად მოგკლავენ.

კამო: ე რა ხათაბალაში გავეხვიე! კიდევ კარგი რომ შენ ჩამოხვედი!

იოსებ ჯუღაშვილი: მისმინე! ოთაროვს ხომ კარგად იცნობ?

კამო: ერთად არ გავზრდილვართ, მაგრამ კარგად ვიცნობ.

იოსებ ჯუღაშვილი: ოთაროვს ნახავ და ასეთ გეგმას შესთავაზებ: უნდა გაითამაშოთ ქორწილი, შენ ნეფე იქნები, დედოფალს ესერები მოძებნიან. იცოდე ის ქალი ტერორისტი იქნება და შენ ყოველ ნაბიჯს გააკონტროლებს. იქნება შენი მოკვლაც უბრძანონ! მატარებლით ჩახვალთ ბათუმამდე, ბათუმიდან გემით სადაც გნებავთ, ევროპის რომელ ქვეყანაშიც გინდათ. შენ პასპორტი არა გაქვს, რომც გქონდეს შენი პასპორტით წასვლა არ შეიძლება.

კამო: რატომ?

იოსებ ჯუღაშვილი: რატომ და საბაჟო უნდა გაიაროთ. ეგ საქმე ოდესმე გასკდება და დაგიჭერენ. თუ ესერებმა არ მოგკლდეს, ციმბირში გიკრავენ თავს. საბაჟო სხვისი პასპორტით უნდა გაიარო. იცი პასპორტი სად უნდა მოიპარო?

კამო: ბაზარში!

იოსებ ჯუღაშვილი: მთელ ბაზარში ათ კაცს არ ექნება პასპორტი ჯიბეში, მთელ ბაზარს ხომ არ გაჩხრიკავ? გარდა ამისა შენ უცხოელის პასპორტი გჭირდება.

კამო: მა რა ვქნა?

იოსებ ჯუღაშვილი: უცხოელები გოგირდის აბანოში დადიან ხშირდა. იქ უნდა მოიპარო პასპორტი, თანაც ტანსაცმელთან ერთად, ვითომ ჩვეულებრივმა ქურდმა მოიპარა.

კამო: ადვილი საქმეა! წავიდე?

იოსებ ჯუღაშვილი: სად უნდა წახვიდე? კარგად მისმინე! გემიდან ჩახვალ თუ არა იმ შენ დედოფალს უნდა დაუსხლტე ხელიდან. ფრთხილად იყავი, შეიძლება სხვა ვინმეც გითვალთვალებდეს, თუ რაიმე შეგატყვეს იქვე მოგკლავენ!

კამო: ვა! რა შარში გავეხვიე კაცო! ო, ეგ სარქისა ოთაროვი მომცა ახლა აქა!

იოსებ ჯუღაშვილი: შენს დედოფალს რომ დაეძვრები, თუ იცი მერე სად უნდა წახვიდე, ვის უნდა მიუტანო ფული?

კამო გაშტერებული იყურება, დაბნეულია, არ იცის რა უპასუხოს, ხმას ვერ იღებს.

იოსებ ჯუღაშვილი: ჰა, ასე იფიქრე ხომ: იმ ფულს უკან წამოვიღებ, დაგჯდები და სიკვდილამდე ფეხი ფეხზე გადადებული ვიცხოვრებო! სარქისას არ გაუყოფდი?

კამო: სარქისასა?

იოსებ ჯუღაშვილი (იციინის): ფული ქენევაში უნდა მიუტანო ლენინს და პირადად ჩააბარო მას. ქენევის მისამართს წასვლისას სადგურზე მოგცემს ჩემი კაცი, არსად ჩაიწერო, ზეპირად უნდა დაიმახსოვრო. ქენევაში შენ წილ ფულს მოგცემენ, ახალ პასპორტსაც მოგცემენ, სასწრაფოდ დაბრუნდი თბილისში. ეგ მოპარული პასპორტი დახიე და გადააგდე. საზღვარგარეთ ხეტიალი არ დაიწყო, მაშინვე დაბრუნდი თბილისში.

კამო: მერე სარქისამ რომ მკითხოს ფული სად წაიღეო?

იოსებ ჯუღაშვილი: ეგ შენი სარქისა მანამდე ციმბირში იქნება. მის ტერორიტებს კი ეგ ფული ფეხებზე ჰკიდიათ, იმათი თავის წილი უკვე მიღებული ექნებათ. შენ აღარავის გაახსენდები, ბოლშევიკები და ესერები მორიგდებიან!

კამო (დაფიქრებული): წავიდე?

იოსებ ჯუღაშვილი: წადი და ჩემთან მოსვლა აღარ გაბედო, მე თვითონ მოგქებნი (კამო გადის).

იოსებ ჯუღაშვილი (მარტო რჩება, დაფიქრდება და ჩაილაპარაკებს): ეს საქმე ზედგამოჭრილია ამისთანა რეგენისათვის. ვერც კი ხვდება რა შარში გაეხვა. აბანოში პასპორტის მოპარვასა და საზღვარგარეთ ფულის გატანას შორის განსხვავებას ვერ ხედავს. თუ სიხარბემ არ დაღუპა გააკეთებს ამ საქმეს.

მეთორმეტე სცენა

სოფელი ქართლში, თბილისის მახლობლად. თავად კონსტანტინეს სახლის აივანი. აივანზე ზის თავადი, კიბეზე ამოდის სოფლის მასწავლებელი ექვთიმე. დრო: 1907 წლის სექტემბრის დამდეგი.

კონსტანტინე: რა ამბავია ექვთიმე, რატომ დაბრუნდით, ხომ არაფერი დაგრჩათ?

ექვთიმე (დაბნული, შეწუხებული): ცუდი, ძალზე ცუდი, საშინელი, დაუჯერებელი ამბავი მოხდა!

კონსტანტინე: რა ამბავი, რა მოხდა თქვი, ნუ ამომხადე სული!

ექვთიმე (გაზეთს მიაწვდის): აი, გაზეთი, თავად წაიკითხეთ!

კონსტანტინე (გაზეთს უკან დაუბრუნებს): სათვალე არა მაქვს, თავად წამიკითხე.

ექვთიმე (ხმის კანკალით კითხულობს): „საგურამოს გზაზე მოუკლავთ ილია ჭავჭავაძე და დაუჭრიათ მისი მეუღლე“.

კონსტანტინე (სკამზე დაეშვება): ვაი, შენ საქართველოვ! ვაი, შენ უპატრონოდ დარჩენილო საქართველოვ! ვაი, შენ უსასოდ დარჩენილო ქართველო! (ორივენი პირჯვარს გადაისახავენ).

(ფარდა)

პირველი მოქმედების დასასრული.

მეორე მოქმედება

პირველი სცენა

თბილისი. მთაწმინდა. სამგლოვიარო მიტინგი დასაფლავების წინ. ილიას კუბო არ სჩანს. ხალხი ზურგით დგას სცენისაკენ. სცენის სიღრმიდან გარკვევით ისმის გამომსვლელთა ხმები. დრო: 1907 წლის 9 სექტემბერი.

სცენაზე წინ დგას ორი შუახნის ინტელიგენტი და რამდენიმე გიმნაზიელი. ცოტა მოშორებით ახალგაზრდა მღვდელი და ხანშიშესული თავადი. აქეთ-იქით აწყდება ახალგაზრდა მუშა, თან ყველას ყურს უგდებს.

პირველი ინტელიგენტი: ამ დღესაც მოვესწარით! ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, რომ ქართველმა ერთმა ვერ გააცნობიერა ვინ მოუკლეს, ვის დასაფლავებს.

მეორე ინტელიგენტი: ვერ დაგეთანხმები, აი ნახე რას წერს გაზეთი „ისარი“ (კითხულობს): „ილიას სახელი კი დარჩება, სანამ ქართველი ხალხი იქნება დედამიწის ზურგზე, რადგან მან ხალხის სამსახურს შესწირა დღენი და თვით თავისი სიცოცხლეც მსხვერპლად მოუტანა თავის საყვარელ სამშობლოს...“

მუშა: ჭავჭავაძის გამოზრდილი ლეკვი იქნება მაგის დამწერი. ილიამ რაც დაიმსახურა ის მიიღო, ყველას ეს დღე ელის ვინც ვერ გაიგებს, რომ მომავალი სოციალიზმისაა...

თავადი: ხმა ჩაიწყვიტე! პირი დაგებანა და ისე მოსულიყავი ამ წმინდა ადგილას. რას ერჩოდით ილიას, ბნელეთის მოციქულებო (თავადი ხანჯლის ამოღებას აპირებს, მღვდელი წინ გადაუდგება, აჩერებს).

გიმნაზიელი (მეგობარს): მოდი ვცემოთ ეს მოღალატე, გავაძევოთ აქედან. ვერ იცანი ეს მუშა? ისაა გუშინ გიმნაზიაში, რომ მოვიდა და აგიტაციას გვიწვედა: ილიას დასაფლავებაზე ნუ წახვალთო!

მღვდელი: ნუ იზამთ ამას, შვილებო! ილიას ხსოვნას ეცით პატივი! როგორც სჩანს ეგ საცოდავი იმისთვისაა აქ გამოგზავნილი რომ შფოთი და ჩხუბი ატეხოს!

პირველი ინტელიგენტი: სწორი ბრძანებაა, მამაო! ნუ იზამთ ამას ბიჭებო (გიმნაზიელები დამშვიდდებიან).

თავადი: ჩუმად, მეონი სამგლოვიარო მიტინგი დაიწყო!

მუშა: უსმინეთ, უსმინეთ, აი ნახეთ რას იტყვის კარლო ჩხეიძე, გაიგეთ რასაც წარმოადგენდა ეგ თქვენი ილია! (მუშა ხალხს შეერევა).

ისმის გამომსვლელთა ხმები.

გიმნაზიელი (შემადლებულ ადგილზე დგას): იაკობ გოგებაშვილს მისცეს სიტყვა!

იაკობ გოგებაშვილი: ... ჩვენს უნიჭიერეს პოეტსა და დიდ მამულიშვილს ეხლა გლოვობს უმაგალითო მგლოვიარობით მთელი ქართველობა, გარდა ბნელეთის ნაბიჭვრებისა...“

თავადი: აფერუმ შენს კაცობას, იაკობ!

გიმნაზიელი: ვიღაც ქართველი ქალი გამოდის, ვინაა ვერ ვიცანი, ჩუმად!

ქართველი ქალი: ილია მოჰკლეს, მოჰკლეს ილია! გესმით ქართველნო?! ილია მოჰკლეს, მხეცთ დაგვინგრიეს ტაძარი დიდი, სისხლით შესვარეს წამების გვირგვინი არგეს ჩვენ სადიდებელ მოძღვარ-მგოსანსა! ილია მოჰკლეს გული გაუბეს, წაგვართვეს, მოსპეს ჩვენი სიმდიდრე, ამპარტავნება...“

მეორე ინტელიგენტი (მეგობარს): აკი გითხარი, არც ეგრეა საქმე! ხომ გესმის, გაიგო ქართველმა ერმა ვინც მოუკლეს!

გიმნაზიელი: დიდუბის ტაძრის წინამძღვარი დეკანოზი, მამა ნიკიტა თალაკვაძე ამბობს სიტყვას!

ნიკიტა თალაკვაძე: ... უკვდავების შვილო, შემცდარია ის აზრი, ვითომც ილია მკვდარი იყოს! არ ვის ძალუძს იმის მოკვლა, იმისი მოსპობა, ვისაც ქართველი ერი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში თვითცნობიერებაში მოჰყავდა...“

მღვდელი (თავადს): უშიშარი ადამიანია მამა ნიკიტა: იცის რომ ამ სიტყვისათვის დიდი უკმაყოფილება შეხვდება, მაგრამ მაინც ისა თქვა, რასაც ფიქრობს!

გიმნაზიელი: სილოვან ხუნდაძეს მისცეს სიტყვა, ნეტაც რას იტყვის ჩვენი მასწავლებელი!

სილოვან ხუნდაძე: ... საქართველოს მტერნო, ნუ გიხარიათ! ილია ჭავჭავაძე არ მომკვდარა, ის ცოცხალია – და მარადის ცოცხალი იქნება ქართველი ერის გულსა და გონებაში! საქართველოს მტერნო, ნუ გიხარიათ! ილია ჭავჭავაძემ თავისი მოწამებრივი სიკვდილით თავისი დიდებული სახელი კიდევ უფრო გააღიდა, კიდევ უფრო მკვიდრი, უფრო მშვენიერი ძეგლი დაიდგა! საქართველოს მტერნო, შეძრწუნდით! თქვენი საზარელი მკვლელობით თვით თქვენი თავი მოჰკალით...

მუშა: სიხუმე, სიხუმე! კარლო ჩხეიძე ლაპარაკობს!

კარლო ჩხეიძე: ... ჭეშმარიტებაზე ძლიერ შორს იქნება, თუ ვინმე იტყვის: თითქო, ჩვენ ყველანი ერთნაირათ უყურებდეთ შენს წარსულს, ყველანი ერთ რიგათ ვცემდეთ პატივს და ვაფასებდეს შენს მოღვაწეობას. დაე, გიტყვოს შენ, როგორც შეგნებული მესაკუთრე, თავადაზნაურობამ, საზოგადოთ, ჩვენი საზოგადოების იმ ნაწილმა, რომელიც მშრომელი ხალხის შრომის ნაყოფათ ცხოვრობს... ჩვენ, რა თქმა უნდა, არ შევუერთდებით ასეთების ქებათა ქებას...

ინტელიგენტი (მეგობარს): აი, ხომ გესმის? ილიას კუბოსთან რომ ამას გაბედავს კაცი, ეს მარტო იმ კაცის სიგლახე არ არის, ეს მთელი ქართველი ერის სისუსტე და სიგლახეა!

სცენის სიდრმეში სამგლოვიარო მიტინგი ნელ-ნელა იშლება. სცენაზე რჩებიან თავადი და მღვდელი და ინტელიგენტი.

თავადი: დამკრძალავ კომისიას არ უნდა მიეცა სიტყვა კარლო ჩხეიძისათვის. რასაც იტყოდა ხომ იცოდნენ.

ინტელიგენტი: გეთანხმებით თავადო! აქაც ქართული გულგრილობა და დაუდევრობა გამოვიჩინეთ! გინახავთ ან გაგიგიათ, რომ ცხედარს სამარეში ჩასვენების წინ აუგად იხსენიებდნენ?!

მღვდელი: მე სხვა რა მაფიქრებს. დღეს აქ ცხადად გამოჩნდა, რომ საქართველო ორად არის გაყოფილი და გამწარებით ებრძვის ერთმანეთს. დიდ განსაცდელს გვიმზადებს ჩვენ ეს ბრძოლა. ყოველივე ეს ეშმაკისაგანაა და ეშმაკი ხარობს ამას რომ უყურებს. ხომ ნახეთ ის მუშა? ეშმაკი ბატონობს მასზე, ეშმაკი აბოროტებს მას! სვალ ის მუშა იმაზე უარს იტყვის, რაც თქვა დღეს კარლო ჩხეიძემ. ილია იმიტომ მოკლეს, რომ იგი მთელი არსებით ებრძოდა საქართველოს ორად გაყოფას და ქართველთა შორის მტრობის ჩამოგდებას. ღმერთო! შენ დაიფარე საქართველო!

ინტელიგენტი: ჭეშმარიტებას ბრძანებთ, მამაო! საქართველომ შეიძლება ამ განსაცდელს გაუძლოს, მაგრამ რას იტყვის ის ქართველი, რომელიც ასი წლის შემდეგ კარლო ჩხეიძის სიტყვას წაიკითხავს?

თავადი: რას იტყვის და ყველა ქართველს ილიას მკვლელობის თანამონაწილედ გამოგვაცხადებს, გამოგვაცხადებს და მართალიც იქნება! მღვდელი ჯვარს გადასახავს. ყველანი გადიან).

მეორე სცენა

თბილისი. მეფისნაცვალის სასახლე. კაბინეტში სხედან: მეფისნაცვალი გრაფი ვორონცოვ-დაშკოვი, თბილისის სამხედრო გუბერნატორი გენერალი ტიმოთევი, თბილისის გუბერნიის ჟანდარმერიის სამმართველოს უფროსი პოლკოვნიკი პასტრულინი. დრო: 1907 წლის 1 სექტემბერი.

ტიმოთევი: თქვენო მაღალღმადმობებლავ, ბატონო პოლკოვნიკო! დღეს იმპერატორის კანცელარიიდან მივიღე ტელეგრამა. პეტერბურგში სასწრაფოდ უნდა გავაგზავნო ტელეგრამა სახელმწიფო საბჭოს წევრის, თავად ილია გრიგოლის ძე ჭავჭავაძის მკვლელობის თაობაზე. ამ ტელეგრამას გაეცნობა მისი იმპერატორობითი უდიდებულებსობა. უნდა შევთანხმდეთ ტელეგრამის ტექსტზე.

ვორონცოვ-დაშკოვი: როგორი იქნება თქვენი აზრი? ხელს ტელეგრამას თქვენ მოაწერთ და ალბათ უკვე გაქვთ ტელეგრამის თქვენი ვარიანტი.

ტიმოთევი: ვაპირებ ასეთი შინაარსის ტელეგრამის გაგზავნას (კითხულობს): „30 აგვისტოს, დაახლოებით დღის 12 საათზე, დუშეთის მაზრის სოფელ საგურამოდან ოთხი ვერსის მოშორებით ოთხმა ბოროტმოქმედმა ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებით მოკლა სახელმწიფო საბჭოს წევრი თავადი ილია ჭავჭავაძე და მისი მსახური, თოფის კონდახის დარტყმით თავში ჭრილობა მიაყენეს თავადის მკუდლეს. გვამები გაპარცეულია. მიღებულია საგანგებო ზომები. საგარაუდოა,

რომ თავადი მოკლეს სოციალ-დემოკრატებისაგან წაქეზებულმა ადგილობრივმა გლეხებმა. ძარცვა სიმუღირებულა“.

ვორონცოვ-დაშკოვი: რას იტყვით, ბატონო პოლკოვნიკო?

პასტრულინი: თუ თავადი სოციალ-დემოკრატებმა მოკლეს, და ეს ნამდვილად ასეა, მაშინ მკვლელობის მოტივი პოლიტიკურია. ჩემი აზრით ტელეგრამაში მკვლელობის მოტივის მინიშნება აუცილებელია. მაგრამ უნდა ვიფიქროთ იმაზეც, რომ ძიება სოციალ-დემოკრატებს, ალბათ, ვერაფერს დაუმტკიცებს. არა მგონია ტერორისტთაგან ვინმემ იცოდეს მკვლელობის დამკვეთის ვინაობა. თუ ვინმე ასეთია მას სოციალ-დემოკრატები ან ეხლავე მოკლავენ ან საქმის ძიების პროცესში, ჩვენების მიცემამდე. ბოლოს ხელში შეგვრჩება სამი თუ ოთხი ყვეფი მკვლელი. ამიტომაც, ჩემი აზრით, ტელეგრამიდან უნდა ამოვიღოთ სოციალ-დემოკრატებზე მინიშნება. დანარჩენი დარჩეს უცვლელად.

ვორონცოვ-დაშკოვი: ბატონო პოლკოვნიკო, თქვენი წინადადება ორ საშიშროებას შეიცავს. პირველი, თუ მკვლელობის ორგანიზატორებად სოციალ-დემოკრატები არ გამოვაცხადებთ, შეიძლება სოციალ-დემოკრატები აქეთ შემოგვიბრუნდნენ და ყველაფერი ხელისუფლებას გადააბრალონ; მეორე, თუ მკვლელობის მოტივი პოლიტიკური არ იყო, მაშინ მოტივი აგრარული ყოფილა, რაც სინამდვილს არ შეეფერება. ძარცვაზე აღარ ვსაუბრობ, ამას არავინ დაგვიჯერებს.

ტიმოთეევი: არ მესმის რატომ უნდა დავაფაროთ ხელი სოციალ-დემოკრატებს თუ ჟანდარმერიას ეჭვი არ ეპარება, რომ თავადი ჭავჭავაძე სოციალ-დემოკრატებმა მოკლეს?

პასტრულინი: მე არ მითქვამს ხელი დავაფაროთ-თქო. მე მოგახსენეთ იმის თაობაზე, რომ ძიება, ალბათ, სოციალ-დემოკრატებს ვერაფერს დაუდასტურებს. არ მინდა ტელეგრამაში მოხვდეს ისეთი რამ, რასაც შემდეგ ძიება და სასამართლო ვერ დაამტკიცებს.

ვორონცოვ-დაშკოვი: თავად ჭავჭავაძის მკვლელობის საქმის ძიება და სასამართლო დიდხანს გასტანს, იმედია ჩვენი ტელეგრამა აღარავის გაახსენდება. ესეც არ იყოს, ჩვენ განაჩენი ხომ არ გამოგვაქვს. ვფიქრობ, მკვლელობის ორგანიზატორებად სოციალ-დემოკრატების გამოცხადება აუცილებელია, პოლიტიკური მოტივის ხაზგასმა არ არის საჭირო, ეს ისედაც ნათელია. პეტერბურგში უპირველეს ყოვლისა მკვლელობის დამკვეთი აინტერესებთ და არა წვრილმანი ამბები.

ტიმოთეევი: გეთანხმებით. იმპერატორის კანცელარიაში თვით მკვლელობის ფაქტი უკვე იციან. აინტერესებთ მკვლელობის დამკვეთი. ამიტომაც ამ საკითხს ჩვენ გვერდს ვერ აუვლით.

ვორონცოვ-დაშკოვი: საგსებით გეთანხმებით!

პასტრულინი: ტელეგრამაში გატარებულ აზრს მე ავსახავ ჩემს მოხსენებაში პოლიციის დეპარტამენტისადმი. თუ თქვენი თანხმობა იქნება იმასაც მივანიშნებ, რომ ძიებას გაუჭირდება რაიმე დაუმტკიცოს სოციალ-დემოკრატებს.

ვორონცოვ-დაშკოვი: კარგი იქნება. დანარჩენს ძიებს გვიჩვენებს. გმადლობთ. რომ მობრძანდით.

(გენერალი ტიმოთევი და პოლკოვნიკი პასტრულინი თავდ დაუკრავენ და გადიან).

ვორონცოვ-დაშკოვი (მარტო დარჩენილი): ჭკვიანი კაცია პოლკოვნიკი პასტრულინი. სოციალ-დემოკრატებს თავად ჭავჭავაძის მკვლელობის ძიება ვერ დაუმტკიცებს, ამჯერადაც თავს დაიძვრენ. დასჯიან ტერორისტებს და ამით დამთავრდება ყველაფერი.

მესამე სცენა

სოფელი ქართლში, თბილისის მახლობლად. თავად კონსტანტინეს სახლი. დარბაზში სხედან თავადი კონსტანტინე, სოფლის მღვდელი იაკობი და სოფლის მასწავლებელი ექვთიმე. დრო: 1907 წლის სექტემბრის შუა რიცხვები.

კონსტანტინე: შვილო ექვთიმე! ძალიან კი დაგაგვიანდა, სამი დღის წინ გელოდით. ზოგიერთი რაიმე ჩვენ უკვე შევიტყვეთ გაზეთებიდან. ეხლა შენ გვიამბე: რა მოხდა, როგორ დაკრძალეს ილია ჭავჭავაძე.

ექვთიმე: რა ვიცი, რა გითხრათ?

კონსტანტინე: რა გვითხარ და როგორ შეატყვე: ვინ დაგვრჩა პატრონი, ვინაა ქვეყნის ჭირისუფალი ილიას შემდეგ? თუ ეგრე უპატრონოდ, უჭირისუფლოდ დავრჩით?

ექვთიმე: ტყუილი როგორ გაკადროთ, მაგრამ იმისი თქმაც მიჭირს, რომ უპატრონოდ დავრჩით. ეს გამოსჭვივოდა ძალიან ბევრი ადამიანის გამოსედევაში. მე ეს ვიგრძენი, როცა მამადავითიდან ქვემოთ ვეშვებოდით, ქალაქისაკენ.

კონსტანტინე: რას ამბობენ მაინც, ვინ მოკლა ილია?

ექვთიმე: ყველამ იცის ვინც მოკლა: მეფისნაცვალმაც, სამხედრო გუბერნატორმაც, პოლიცმაისტერმაც და მაზრის უფროსმაც. ხმას კი ვერავინ იღებს, ყველა შეშინებულია. ილიას რომ მოკლავდნენ ამის თაობაზე თურმე თვით ილიას შინამოსამსახურეებიც კი საუბრობდნენ.

მამია იაკობი: თვით ილიამ თუ იცოდა, რომ მოკვლას უპირებდნენ?

ექვთიმე: ეგრე ამბობენ იცოდაო, თუმცა იმ დღეს თბილისიდან საგურამოში გამგზავრებაზე ხელი მაინც არ აუღია.

კონსტანტინე: მაინც ვის ადებენ ხელს, ვინ მოაწყო მკვლელობა?

ექვთიმე: ეჭვიც არავის ეპარება, რომ სოციალ-დემოკრატებმა მოკლეს. ეტლი გზაზე გლეხებს გაუჩერებიათ, მაგრამ, ცხადია, ტერორისტები ვიდაცამ მოამზადა.

კონსტანტინე: მამა იაკობ! რა გვეშველება, რა ეშველება ქვეყანას, გვეშველება კი რაიმე?

მამია იაკობი: თავადო! ყველანი სიკვდილის შვილები ვართ, ილიაც სიკვდილის შვილი იყო. უბედურება ისაა, რომ ილიას სიკვდილით საქართველოს ისტორიის დიდი ეპოქა დამთავრდა – ქართველობისა და საქართველოს გადარჩენისათვის ბრძოლის ეპოქა. აწი რა იქნება ძნელი მისახვედრი არ არის. იბატონებენ ისინი ვინც ილია მოკლა, ვისაც არა სწამს არც ღმერთი, არც ერი და არც სახელმწიფო. ულოცველთა ჟამი დგება საქართველოში – უზნეო ხალხის, ღვთის მგმობელთა ბატონობის ჟამი დგება. მათ წინ ვერავინ აღუდგება. ამ ორ-სამ წელში უამრავი მკვლელი გამოზარდეს. ეს მკვლელები დაეპატრონებიან საქართველოს. ამ საშინელ ძალას ჩვენ რა უნდა დავაკლოთ, თვით ხელისუფლება კრთის მის წინაშე. ესაა ღვთისაგან მოვლენილი სასჯელი, ილიას მკვლელებმაც და ჩვენც ეს დავიმსახურეთ!

კონსტანტინე: ჩვენ რათა? რით დავიმსახურეთ?

მამა იაკობი: იმით, რომ ათი-თორმეტი წელი მღუმარედ შევეყურებთ ილიას გზის მგმობელთა პარპაშს, თითქოს ილიას დაცვა ჩვენი საქმე არ იყო, ჩვენ არ გვეხებოდა. ვერ მივხვდით, რომ იმპერიის მთავრობა ილიასთან კაცებს არ დაიცავდა, რადგან ილია მათთვის საშიში იყო. და აი შედეგიც. ჩვენ ილიას მკვლელებზე ნაკლები დამნაშავენი არა ვართ, იქნებ ჩვენი ცოდვა კიდევ უფრო დიდია. მკვლელებმა ილია ფასი არ იცოდნენ, ჩვენ ხომ ვიცოდით? ბევრი ცნობილი ადამიანია ამჟამად საქართველოში, ნიჭით, სწავლა-განათლებით გამორჩეული. რომელი მათგანი მივიდა და დაუდგა გვერდში ილიას? პირიქით, ყველა განზე გადგა, ყველამ პირში წყალი ჩაიგუბა, ყველა დადუმდა. რას ელოდნენ? ილიას სიკვდილს? და, აი, დადგა ეს დროც! ესეა ნახონ თუ რა მძიმე ჯვარს ეზიდებოდა ილია! იმ ჯვრისმტვირთველი დღეს არავინაა საქართველოში! განკითხვის ჟამი დგება, მის დასაწყისს ჩვენ მოვესწარით, როდის დასრულდება იგი, ღმერთმა იცის! ყველანი ჩაფიქრდებიან. დუმან).

მეოთხე სცენა

ბაქო. რუული ეკლესიისაკენ მიმავალი ქუჩა. ბევრი ხალხი ირევა. დრო: 1908 წელი

ქუჩაში მიდის შუა ხანს გადაცილებული მღვდელი. წამოეწევა მამაკაცი, კარგა ხანს უკან მიჰყვება. ეკლესიასთან რომ მივლენ მამაკაცი მღვდელს ზურგიდან ხმადაბლა დაუძახებს: მამა გიორგი! მღვდელი შემობრუნდება და გაოცებული შედგება, ჩურჩულით იტყვის: „დიდება უფალს, ეს თქვენა ხართ, ჯუღაშვილო?“

იოსებ ჯუღაშვილი: დიახ მე ვარ! ეკლესიაში შევიდეთ, ქუჩაში ჩემი დგომა არ შეიძლება!

მამა გიორგი: შევიდეთ! სადიაკვნო ოთახს მიაგნებ? იქ დამელოდე!

იოსებ ჯულაშვილი: მივაგნებ!

ცოტა ხნის შემდეგ საღიაკნო ოთახში პატარა მაგიდასთან ერთმანეთის პირისპირ ზიან მამა გიორგი და იოსებ ჯულაშვილი.

იოსებ ჯულაშვილი: მამა გიორგი, ბაქოში მსახურებთ?

მამა გიორგი: ასე ინება, შვილო, ღმერთმა!

იოსებ ჯულაშვილი: ღმერთმა თუ ეგზარქოსმა?

მამა გიორგი: ღმერთმა!

იოსებ ჯულაშვილი: ნუ გამიბრაზდები, მამაო!

მამა გიორგი: არ გრიბრაზდები!

იოსებ ჯულაშვილი: სემინარიის ეკლესიაში მოსვლა იმიტომ მიხაროდა, რომ თქვენი ქადაგებები მომწონდა!

მამა გიორგი: ვერ ვყოფილვარ ვერც კარგი მოძღვარი და ვერც კარგი მქადაგებელი!

იოსებ ჯულაშვილი: ყველაფერი ღმერთის ნებაა!

მამა გიორგი: ტყუილი, ძალადობა და კაცის კვლა ღმერთის ნება არ შეიძლება იყოს, ეგ სატანის ნებაა!

იოსებ ჯულაშვილი: რაღაცაში მდებთ ბრალს, მამაო, სჯობს პირდაპირ მითხრათ!

მამა გიორგი: გეტყვი. მე შენი მოძღვარი ვიყავი. აღსარებას მაბარებდი, ბევრჯერ გაზიარე. შენში ეჭვი არასდროს შემპარვია. მეგონა სამაგალითო მღვდელი დადგებოდი. არც ის გამიკვირდებოდა ეპისკოპოსად ხელდასხმა რომ მიგელო. მე ღმერთს შენი სული უნდა შევაგედრო. ამჯერად აღსარებას არ ვიბარებ, მხოლოდ ერთ კითხვაზე გამეცი პასუხი: ვინ მოკლა ილია ჭავჭავაძე? შენ თუ ხარ ამ ცოდვაში გარეული?

იოსებ ჯულაშვილი: მე ამ საქმისა არა ვიცი რა! არ გჯერათ?

მამა გიორგი: დაგავიწყდა, რომ მოძღვარს ამ კითხვას არ უსვამენ? რატომ არ უნდა მჯეროდეს, მჯერა! შენგან მინდოდა გამეგონა ეს სიტყვები, თორემ მე დარწმუნებული ვიყავი: „ივერიაში“ დაბეჭდილი ხუთი შესანიშნავი ლექსის ავტორი, ჩემი სულიერი შვილი ილია ჭავჭავაძის მკვლელობაში მონაწილეობას არ მიიღებდა!

იოსებ ჯულაშვილი: გმადლობთ! ადარც კი მახსოვს თქვენისთანა ადამიანი ბოლოს როდის ვნახე. ჩემი ცხოვრება უზნეო ადამიანებთან მუდმივმა ურთიერთობამ ჯოჯოხეთად აქცია, ძნელია უზნეო ადამიანებში ცხოვრება!

მამა გიორგი: შენ როგორი გახდი, იოსებ!

იოსებ ჯულაშვილი: მეც უზნეო გახდი. თუმცა პოლიტიკაში ჩემისთანა კაცს უზნეო არ ჰქვია. ჩემისთანა კაცი ეკლესიისათვისაა უზნეო. რევოლუციონერის პროფესია მეძავი ქალის პროფესიაზე უფრო საძაგელია!

მამა გიორგი: მერე რა გინდა მაგ უზნეო ადამიანებში? შენ ხომ შეგეძლო სხვა გზა აგერჩია, შენ ყველაფრის ნიჭი გქონდა, რატომ აირჩიე ეს გზა?

ოსებ ჯუღაშვილი: უსამართლობა ცეცხლითა და მახვილით უნდა ამოიკვეთოს! უზნეობრივმა ადამიანებმა ეს ვერ შესძლეს. ბევრი სწერეს იდეალური საზოგადოებისა და სახელმწიფოების შექმნის თაობაზე, ძმობისა, თანასწორობისა და ერთობის თაობაზე. ყველაფერი ამაო გამოდგა. იმ უზნეო ადამიანებს, სახელმწიფოებისა და ხალხების ბედი რომ ებარათ, ყოველივე ეს სასაცილოდ არ ჰყოფნიდათ. უზნეობას უზნეობით უნდა ებრძოლო, სხვა გზას მე ვერ ვხედავ.

მამა გიორგი: ღმერთის მცნება...

ოსებ ჯუღაშვილი (აწყვეტინებს): ვიცი მამაო, მე რომ ღმერთის მცნებებით მეგლო დღეს ეკლესიაში ვიქნებოდი თქვენსავით. მე სხვა გზა ვარჩიე. ამაზე ნულარ ვიკამათებთ!

მამა გიორგი: თქვენი ნებაა! ახლა არა როგორც მოძღვარი, არამედ როგორ ქართველი ქართველს გეკითხები: ვინ მოკლა ილია ჭავჭავაძე. ცხადია, ჩემგან შენს ნათქვამს ვერავინ შეიტყობს.

ოსებ ჯუღაშვილი: ზოგიერთი რაღაც ვიცი, მაგრამ ვერ გეტყვი, არა იმიტომ რომ საიდუმლოს ვერ შეინახავ, იმიტომ რომ ასე სჯობია თქვენთვის! დამიჯერეთ ასე სჯობია! ვიცი საქართველოში დიდი ვნებათა ღელვაა, ბრალს სდებენ ერთმანეთს. თქვენ კონკრეტულად ვინც გაინტერესებს მკითხეთ და თუ რაიმე ვიცი გიპასუხებ.

მამა გიორგი: მთავრობა თუ ურევია ამ საქმეში?

ოსებ ჯუღაშვილი: არა!

მამა გიორგი: თქვენი პარტია, თბილისის კომიტეტი?

ოსებ ჯუღაშვილი: კონკრეტულ პიროვნებებზე მკითხეთ?

მამა გიორგი: ნოე ჟორდანიას?

ოსებ ჯუღაშვილი: გამორიცხულია!

მამა გიორგი: ფილიპე მახარაძე?

ოსებ ჯუღაშვილი: არ ვიცი! ისე დიდი უზნეო კაცია!

მამა გიორგი: სერგო ორჯონიკიძე?

ოსებ ჯუღაშვილი: ეგ იმ უზნეო კაცებშიც კი გამორჩეულია თავისი უზნეობით, ყველაფერს იკადრებს!

მამა გიორგი: მე საგანგებოდ შევხვდი ექიმს, რომელმაც ილია ჭავჭავაძის გვამი დაათვალიერა. იცი რა მითხრა: ილიას ტყვია შუბლში კი არა აქვს მოხვედრილი, არამედ ზურგში, უფრო სწორად მარცხენა მხრიდან, ნეკნების გავლითაა ტყვია სხეულში შესული, გულია გაგლეჯილი.

ოსებ ჯუღაშვილი (დაფიქრებული): ნაცნობი ხელწერაა, ყველაფერი ნათელია!

მამა გიორგი: რა არის ნათელი?

ოსებ ჯუღაშვილი (ფიქრებში წასული): არაფერი მამაო! სჯობს ამ ბინძურ ისტორიაში თქვენ არ ჩაიხედოთ, თქვენ ადამიანი უნდა გიყვარდეთ!

მამა გიორგი: მე ადამიანი ყველა შემთხვევაში უნდა მიყვარდეს!

ოსებ ჯუღაშვილი: ილიას მკვლელები? პასუხი არ მინდა მამაო! ვიცი, რასაც მიპასუხებთ! ჩემი წასვლის დროა, მშვიდობით. (ოსებ ჯუღაშვილი გადის).

მამა გიორგი: ღმერთო! შენ მოაქციე ქრისტეს მცნებაზე მონა შენი იოსები, შეუნდე შეცოდებანი ნებსითი და უნებლიეთი!

იოსებ ჯულაშვილი (ქუჩაში გასული რამდენიმე წუთით შედგება, ჩაფიქრდება და თავისთვის ჩაილაპარაკებს): ტყვია ზურგიდან ესროლეს, ესე იგი გლეხები, რომელთაც ეტლი გააჩერს არაფერ შუაში არიან, მკვლელი სხვა ვინმეა! მარცხენა მხრიდან, ნეკნების გავლით შევიდა ტყვია სხეულში და გული გაგლიჯა. ასე ორი კაცი ისვრის საქართველოში. ერთი ამჯერად ციმბირშია, მეორე სად არის ნეტავ? შარშან ბაქოში ვნახე! ფილიპე და სერგო ნამდვილად გარეული არიან ამ საქმეში. მაგრამ ვინ არის მესამე? ფილიპეს და სერგოს ცენტრალური კომიტეტი არ ენდობოდა. ვინ არის მესამე, ვინც ჩემი უარის შემდეგ ეს ბინძური საქმე იკისრა? ქართველა აღარ დაავალდებდნენ, აღარ ენდობოდნენ. მე მგონი ვხვდები ვინც უნდა იყოს!

მეხუთე სცენა

ქუთაისი. საფიჩხია. ექიმ მიხეილ ქურდიანის ბინა. კაბინეტში ზის ექიმი, მაგიდაზე გახეთი აქვს გაშლილი. დრო: 1909 წელი.

შემოდის ექიმის ქალიშვილი.

ქალიშვილი: მამა! ვიდაც უცხო კაცი მიღებას ითხოვს!

მიხეილ ქურდიანი: უკვე გვიანაა, ასისტენტიც შინ გაუშვი. გადაეციოთ თუ სასწრაფოდ რაიმე არ სჭირდება ხვალ მობრძანდეს! (ქალიშვილი გადის და რამდენიმე წუთში ბრუნდება).

ქალიშვილი: მამა! ნოე შორდანია ვარო, იქნებ ეხლავე მიმიღოსო.

მიხეილ ქურდიანი (ფეხზე წამოიჭრება): ნოე შორდანია! თხოვეთ!

ოთახში შემოდის ნოე შორდანია. თავს დაუკრავს ექიმს.

ნოე შორდანია: ბატონო მიხეილ! მაპატიეთ ასე გვიან რომ გაწუხებთ!

მიხეილ ქურდიანი: მე ექიმი ვარ და ჩემი მოვალეობაა ყველას დავეხმარო, მაგრამ თქვენ როგორ გაბედეთ ჩემთან მოსვლა. ბოლოს და ბოლოს ქუთაისში სხვა ექიმიცაა!

ნოე შორდანია: რატომ?

მიხეილ ქურდიანი: ვერ ხვდებით?

ნოე შორდანია: დაახლოებით. არ მჯეროდა, რომ თქვენც ბრალს მდებდით!

მიხეილ ქურდიანი (ოდნავ დამშვიდდება): მოიღეთ სიკეთე და მიბრძანეთ, რა უნდა მეფიქრა? იღია ჭავჭავაძე მოკლეს და იმისი უფლებაც არ მქონდა გამეგო, თუ ვინ ჩაიდინა მკვლელობა?

ნოე შორდანია: რაღა ჩემზე იფიქრეთ? ათი წელია ვიცნობთ ერთმანეთს, ბევრი გვისაუბრია, მათ შორის ილიაზეც. ექიმი ბრძანდებით და ადამიანის ფსიქოლოგიას

კარგად უნდა იცნობდეთ. ვგეგვარ მე მკვლელს? შემეძლო მე ტერორისტი მიმეგზავნა ილიასათვის?

მიხეილ ქურდიანი: ეგ არც მიფიქრია. მკვლელობა და განაჩენის გამოტანა სხვადასხვა რამაა.

ნოე ჟორდანია (ცოტა აღშფოთდა): ვინც ილიას მოკვლის გადაწყვეტილება მიიღო ის უფრო დიდი დამნაშავეა, ვიდრე ის საცოდავი ტერორისტი, რომელმაც შეიძლოება არც კი იცოდა ვის ესროლა!

მიხეილ ქურდიანი: არ გეკამათებით!

ნოე ჟორდანია: მე ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის საქმე არ გამომიძიებია, თუ თქვენ ეს გაინტერესებთ, მოგახსენებთ ჩემს შესახებ, ანუ იმის შესახებ რასაც გამოძიება არ სჭირდება!

მიხეილ ქურდიანი: ბრძანეთ!

ნოე ჟორდანია: ილია მოკლე 1907 წლის 30 აგვისტოს. მე ვიბორგის მოწოდებაზე ხელის მოწერისათვის რუსეთში დამაპატიმრეს 1907 წლის ივლისში. ციხიდან გამოვედი და საქართველოში დავბრუნდი 1907 წლის დეკემბერში. ყოველივე ეს დოკუმენტურად შემიძლია დავადასტურო.

მიხეილ ქურდიანი: ვის შეეძლო ჩაედინა მკვლელობა?

ნოე ჟორდანია: მოგახსენეთ, მე გამოძიება არ ჩამიტარებია, არ ვიცი! გარკვეული ეჭვი მაქვს, მაგრამ შეიძლება ვცდებოდე, ამიტომ ვერაფერს გეტყვი.

მიხეილ ქურდიანი: მე ბევრი ვიფიქრე იმაზე თუ რატომ დაუკავშირდა თქვენს სახელს ილიას მკვლელობა. ვფიქრობ ორმა გარემოებამ ითამაშა გარკვეული როლი. გაინტერესებთ?

ნოე ჟორდანია: ბრძანეთ, გისმენთ!

მიხეილ ქურდიანი: ბატონო ნოე! ნუ გწყინებათ და პირველი მიზეზი თქვენი და ილიას პოლემიკაა, 1900 წელს რომ გაიმართა! მეორე მიზეზი თქვენი წერილი და კერძოდ ეს ფრაზა: „ხეს სჭრიან, ნაფოტი სცვივა!“

ნოე ჟორდანია: 1900 წლის პოლემიკა გახსოვთ და არ გახსოვთ 1905 წელს ფილიპე მახარაძის ჟურნალ „მოგზაურის“ თავდასხმა ილიაზე!

მიხეილ ქურდიანი: მერე ვინ მოგახსენათ, რომ არავის ახსოვს? განა ფილიპე მახარაძეს არ დებენ ბრალს?

ნოე ჟორდანია: არა, მე იმას კი არ ვამბობ, რომ ილია ჭავჭავაძე ფილიპე მახარაძემ მოაკვლევინა, მხოლოდ იმისი თქმა მინდოდა, რომ 1900 წლის ამბავი გაიხსენეთ, 1905 წლისა კი – არა.

მიხეილ ქურდიანი: ფილიპეზე დიდი ეჭვებია საზოგადოებაში, იმაზე გაცილებით დიდი ვიდრე თქვენზე!

ნოე ჟორდანია: ვერაფერს მოგახსენებთ, მე ფილიპეს არ შევხვედრივარ, არ მისაუბრია.

მიხეილ ქურდიანი: ლაპარაკობენ „ვიღაც იმერელზე“, რომელიც ვითომდა მკვლელობის ადგილზე იყო იმ დღეს.

ნოე ჟორდანი: მეც გამიგია, მაგრამ რატომ უნდა იყოს ეს მაინცადამაინც ფილიპე?

მიხეილ ქურდიანი: არა, ფილიპე არა, სერგო ორჯონიკიძე უნდა იყოსო, ამბობენ.

ნოე ჟორდანი: მაგ კაცს არ ვიცნობ, ვინც იცნობს ამბობს: ყველაფრის მკადრებელიაო. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ის „ვიდაც იმერელი“ მაინცადამაინც სერგო ორჯონიკიძეა. იქნებ ერთ-ერთი ტერორისტი იყო იმერელი?

მიხეილ ქურდიანი: სათავე სადაა, ვინ შეუკვეთა მკვლელობა?

ნოე ჟორდანი: მერწმუნეთ არაფერი ვიცი, რომც ვიცოდეთ ვერაფერს გეტყვით. მკვლელობი დამკვეთზე მითითება საშიში საქმეა, ამას ყველა ერიდება. ასეთ შემთხვევაში მხოლოდ ტერორისტები ისჯებიან. დამიჯერე ვინც ილიას ესროლა მან მკვლელობის დამკვეთის შესახებ არაფერი იცოდა. ტერორისტები ფეხებით, რომ დაჰკიდონ ვერაფერს იტყვიან.

მიხეილ ქურდიანი: მეც მეჩვენება, რომ არც ძიება და არც სასამართლო მკვლელობის დამკვეთით არ დაინტერესებულა.

ნოე ჟორდანი: აკი მოგახსენეთ, ეს ძალზე საშიში საქმეა-მეთქი.

მიხეილ ქურდიანი: ნუ გეწყინებათ და მაინც მგონია, რომ სოციალ-დემოკრატების დაკვეთილია ეს მკვლელობა!

ნოე ჟორდანი: ბატონო მიხეილ! დამიჯერეთ, თავი დაანებეთ ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის დამკვეთის ძიებას, დამიჯერეთ, ეს მეტად საშიში საქმეა!

მიხეილ ქურდიანი: კეთილი, ასე იყოს. არ ვიცი თქვენთვის ცნობილია თუ არა, რომ ილიას ცხედარი ექიმმა იაშვილმა დაათვალიერა. იცით რა მითხრა იაშვილმა? ილიას ტყვია თავში საერთოდ არა აქვს მოხვედრილი. ტყვია სხეულში შესულა ზურგის მხრიდან, მარცხენა ნეკნების არეში, გაუვლია გული. და გამოსულა მარჯვენა ძუძუს დვრილთან, გულია გახვრეტილი. აი აქ მოხვდა და აი აქ გამოვიდა ტყვია (თავის სხეულზე აჩვენებს სხეულში ტყვიის შესვლისა და გამოსვლის ადგილს).

ნოე ჟორდანი: ესე იგი ზურგიდან ესროლეს?

მიხეილ ქურდიანი: დიახ, ზურგიდან. ექიმ იაშვილს ოქმში არ ჩაუწერია, მაგრამ მე გამანდო: ტყვია, რომელმაც ილია მოკლა, დაახლოებით 50 მეტრის მანძილიდან არის ნასროლი. ისინი კი ვინც ეტლი გააჩერეს ილიას პირისპირ იდგნენ, დიდი-დიდი 3-5 მეტრის მოშორებით.

ნოე ჟორდანი: გამოდის რომ ილია მეორე ჩასაფრებიდან მოკლეს, ტერორისტი ზურგის მხრიდან იდგა.

მიხეილ ქურდიანი: ასეა!

ნოე ჟორდანი: ამიტომაც მოგახსენეთ ბატონო მიხეილ! ეს ძალზე ბინძური საქმეა, ჭკვიანურად დაგეგმილი ბინძური საქმე! დაანებეთ ამაზე ფიქრსა და საუბარს თავი. მოვა დრო ყველაფერს ნათელი მოეფინება.

მიხეილ ქურდიანი: ჰო, მართლა, ბრძანეთ რა გაწუხებთ, რით დაგეხმართ?

ნოე ჟორდანი: უკვე გვიანაა, ხვალ დილით გეახლებით.

მიხეილ ქურდიანი: როგორც გენებოთ!

ნოე ჟორდანიას გადის, ექიმი გააცილებს, კაბინეტში რომ შემობრუნდება იქ მეუღლე დახვდება.

მეუღლე: ასეთი რა აწუხებდა თქვენს ძველ პაციენტს, უკვე შუა ღამეა და როგორც იქნა მორჩით.

მიხეილ ქურდიანი: არაფერიც არ აწუხებდა! გაიგებდა მე რომ საჯაროდ ვდებდი ბრალს და თავის გასამართლებლად მოვიდა!

მეუღლე: რაო?

მიხეილ ქურდიანი: არ უნდა იყოს ნოე ჟორდანიას ილია ჭავჭავაძის მკვლელობაში გარეული. შეწუხებულია მის სახელს რომ დაუკავშირდა ეს მკვლელობა. შეშინებულიცაა. მეც გამაფრთხილა: მოეშვი ამ საქმის ჩხრეკასო.

მეუღლე: რატომაა შეშინებული?

მიხეილ ქურდიანი: ილიას მკვლელობის დამკვეთი იცის და იმიტომ!

მეუღლე: გითხრათ თუ ვინ შეუკვეთა მკვლელობა?

მიხეილ ქურდიანი: გაგიჟდით, თვითონ რომ იცის იმისი ეშინია და მე მეტყოდა?! (ორივენი გადიან)

მექვესე სცენა

თბილისი. რსდმპ თბილისის კომიტეტის კონსპირაციული ბინა. ოთახში სხედან: ფილიპე მახარაძე, სილიბისტრო ჯიბლაძე, პეტრე გელეიშვილი, სერგო ორჯონიკიძე. დრო: 1912 წელი.

ფილიპე მახარაძე: ამხანაგებო! ეს თათბირი ამხანაგ ლენინის მითითებითი ტარდება. წერილი პრადიდან ამხანაგმა კუნნიანცმა ჩამოიტანა, იგი ავადაა და პირადად ვერ ესწრება ჩვენს თათბირს. მე ამ წერილს ვიცნობ და თუ წინააღმდეგი არ იქნებით მოგახსენებთ.

სილიბისტრო ჯიბლაძე: ფილიპე! რატომ გველაპარაკება ამხანაგი ლენინი სომხების პირით, იქნება ჩვენ არ გვენდობიან?

ფილიპე მახარაძე: ქართველი და სომეხი არ იცის ჩვენმა პარტიამ, არც მუშათა, მოძრაობამ, სოციალისტი სოციალისტია!

სილიბისტრო ჯიბლაძე: მე ეგ არ მიგულისხმია. თუ დავალება შესრულდა მაღლობას ამხანაგი კუნნიანცი მიიღებს, თუ საქმე გაფუჭდა ხელს ჩვენ შეგვახსოცავს. იყო ასეთი შემთხვევები, თუ გახსოვს შენ, ფილიპე! წერილი თუ მოიტანე?

ფილიპე მახარაძე: სილიბისტრო! რამდენი წელი უნდა გაატრო ციხეებსა და კატორღაში რომ მიხვდე: ასეთი წერილი წაკითხვისთანავე ნადგურდება!

პეტრე გელეიშვილი: კარგით! საქმეს შევუდგეთ, რას გვწერენ პრადიდან?

ფილიპე მახარაძე: ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შემდეგ საქმე ჩვენს სასარგებლოდ მიდიოდა, მაღლობაც მივიღეთ ამისათვის. თითქოს დასრულდა

ილიას მონოპოლია ქართულ საზოგადოებაში, პრესაში, პუბლიცისტიკაში. ეს ერთი წელია ვითარება ჩვენს საზიანოდ შეიცვალა. შენევაში საქართველოდან გადახვეწილ ეროვნულ-დემოკრატებს გამოუციათ ჟურნალი „თავისუფალი საქართველო“. ამხანაგები ლენინი და პლექანოვი, ასევე სხვებიც, საგანგაშოდ მიიჩნევენ ამ ჟურნალის გამოსვლას. მე ჟურნალი არ მინახავს, მაგრამ ამხანაგი კნუნიანცი ამბობს, რომ ილია ჭავჭავაძის „ივერია“ გამახსენაო. სავარაუდოა, რომ ჟურნალის ნომრები უკვე შემოვიდა, ან მალე შემოვა საქართველოში. ჩვენ დაგვავალებს რაც შეიძლება ეფექტური ზომებით ვებრძოლოთ ჟურნალ „თავისუფალ საქართველოს“.

პეტრე გელეიშვილი: რა სწერია მაინც ამ ჟურნალში, რას მოითხოვენ?

ფილიპე მახარაძე: ძირითადად ორ რაიმეს: საქართველოს პოლიტიკურ ავტონომიას და საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიას. ჩვენ, სოციალ-დემოკრატები, ერის მოღალატეებად ვართ გამოცხადებული.

სილიბისტრო ჯიბლაძე: კარგი ლექსები გამოუზრდია ილია ჭავჭავაძეს. ილიას მკვლელობის ჟამს გაიყუჩნენ, ხმა არ ამოიღეს. ეს ხედავთ რას აპირებენ?! მე მგონია ჩვენ ახლიდან ვიწყებთ ბრძოლას. ეს ბრძოლა უფრო ძნელი იქნება! ხედავთ სად წასულან? შენევიდან გვებრძვიან. იცის კი ვინმემ, რა ხალხია, რით სულგდმულობენ? ძნელი იქნება მაგათთან ბრძოლა! არადა ავტონომიისა და ავტოკეფალიის მიღწევა სოციალ-დემოკრატის აღსასრულს მოასწავებს.

სერგო ორჯონიკიძე: ამხანაგებო! მე არ ვიზიარებ ამხანაგ სილიბისტროს პესიმისტურ შეხედულებას. ჩვენ ილია ჭავჭავაძე მოვსპეთ ფიზიკურადაც და იდეურადაც. აღარავის აღარ ახსოვს იგი, ილიას ეპოქა ერთხელ და სამუდამოდ დასრულდა. ილიას აზრი ვედარ იბატონებს საქართველოში, მალე მისი სახელი საერთოდ აღარ ემახსოვრება ვინმეს. ჩვენ სოციალისტები...

მოულოდნელად ქუჩიდან ოთახში შემოიჭრება სიმღერის ხმა („ჩემო კარგო ქვეყანავ“). სერგო ორჯონიკიძეს სიტყვა პირზე შეახმება. ყველანი გაოგნებულნი შეჰყურებენ ერთმანეთს. ოთახში ბნელდება. ყველანი ბნელში შთაინთქმებიან.

სცენა ისევ ნათდება. სცენის სიღრმეში, ზემოთ, ილია ჭავჭავაძის მომღიმარი პორტრეტი, ვაჟთა და ქაღთა (ახალგაზრდების) გუნდი თავიდან ბოლომდე ასრულებს სიმღერას „ჩემო კარგო ქვეყანავ“!

მეშვიდე სცენა

თბილისი. ყოფილი მეფისნაცვლის სასახლის ბაღი. სკამზე სხედან უწმიდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონ II და კონსტანტინე აფხაზი. დრო: 1918 წლის 26 მაისის საღამო.

კირიონ II: მადლობა უფალს რომ დღეს, 26 მაის, აღსრულდა ქართველთა მრავალი თაობის ოცნება! ღვთის შეწევნით აღსდგა საქართველოს

სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა! მადლობა უფალს! თავადო! რა დასანანია, რომ საქართველოს უგვირგვინო მეფე, ერის სულიერი მამა ილია ჭავჭავაძე ვერ მოესწრო ამ დღეს. ილიას მადლი აკლდა დღევანდელ ზეიმს.

კონსტანტინე აფხაზი (აღელვებული): თქვენო უწმიდესობავ! ილია ჭავჭავაძე ბიძა იყო ჩემი, ამიტომ მე არ მინდოდა ამ თემაზე დამეწყო საუბარი, ვერ გავბედავდი თქვენი ყურადღების მიპყრობას!

კირიონ II: ბრძანეთ, გისმენთ!

კონსტანტინე აფხაზი: თქვენო უწმიდესობავ, სამწუხაროდ, ძალიან ცოტა ფიქრობს თქვენსავით. ხომ ნახეთ ნოე ჟორდანიას ერთხელაც არ უხსენებია ილია! ეროვნულ-დემოკრატიკებმაც ალღო აუღეს შექმნილ ვითარებას და მათაც წყალი ჩაიგუბეს პირში! ილიას „ივერიაში“ აღზრდილი ხალხიც სდუმდა! სასახლის აივნიდან დამოუკიდებლობის აქტი რომ წაიკითხეს ორი-სამი ათასი კაცი მაინც იქნებოდა ქუჩაში, ახსენა ვინმემ ილიას სახელი? თქვენო უწმიდესობავ! ხვალ გაზეთებში ფართოდ გაშუქდება ეროვნული საბჭოს დღევანდელი სხდომა, დარწმუნებული ვარ არც ერთი გაზეთი ილიას არ ახსენებს, „მგზავრის წერილების“ ავტორი ყველას დაავიწყდება!

კირიონ II: მესმის თქვენი გულისტკივილი თავადო, მეც ძალიან მტკივა გული! მე პატრიარქი ვარ და პოლიტიკაში ვერ გავერევი, პოლემიკას ვერ გავუმართავ პოლიტიკურ მოღვაწეებს. ყველაფერში გეთანხმებით. აკი გითხარით, ილიას მადლი აკლდა დღევანდელ ზეიმს-თქო! ღმერთმა შეუნდოს ყველას, ვინც ილიას ღვაწლი ნებსით თუ უნებლიეთ დაივიწყა, შეგთხოვ უფალს, რომ გონება გაუნათოს ყოველ მათგანს!

კონსტანტინე აფხაზი: თქვენო უწმიდესობავ! ილიამ თავისი მისია ბოლომდე აღასრულა, ქართველი ერი მას არასდროს დაივიწყებს: მე გული მხოლოდ იმაზე მტკივა, რომ ჩვენს პოლიტიკურ ელიტას ძალზე ცუდი მეხსიერება აღმოაჩნდა. ნუთუ ასე დიდი დრო გავიდა 1907 წლის 30 აგვისტოდან 1918 წლის 26 მაისამდე? მჩვენება რომ ილიას დაივიწყება შემთხვევითობა არაა. ილიას დამევიწყებელ ახალ საქართველოს ვერ ააშენებს, ილიას ტახტზე ამ პოლიტიკოსთაგან ვერავინ ვერ დაბრძანდება, ილიას გვირგვინს ვერავინ ვერ დაიდგამს! ხალხი მალე შეაქცევს ზურგს ამ ხელისუფლებას, დაიღუპება ილიას მიერ დაწყებული საქმე, დაიღუპება საქართველო!

კირიონ II: ილიას დისწულს უიმედობა არ შეგფერით, ღმერთი მოწყალეა, ღვთისმშობელი დაიფარავს ქართველობასა და სრულიად საქართველოს! ილიამ მოწამებრივად იცხოვრა და მოწამებრივადვე აღესრულა. პირადად ჩემთვის არაფერია მოულოდნელი იმაში, რომ ილიას ებრძოდნენ და არ სცნობდნენ არც სიცოცხლეში და არც სიკვდილის შემდეგ. გაიხსენეთ, თავადო, როგორ შეხვდნენ იესოს ნაზარეთში, სადაც იგი იზრდებოდა. სწორედ ნაზარეთში ბრძანა მაცხოვარმა: „არავინ წინასწარმეტყუელი შეწყნარებულ არს თ სსა მამულსა“ (ლუკა, 4,24). ეროვნული საბჭოს დღევანდელი სხდომა ამ ჭეშმარიტების დადასტურება იყო. მე ვერ გეტყვით, რომ ილიასადმი ასეთი დამოკიდებულება

ხვალ ან ზეგ დასრულდება, მაგრამ მჯერა რომ ილიას ფასს, ადრე თუ გვიან, შეიცნობს ქართველი ერი, ეთაყვანება მას. გჯეროდეს, რომ უფლის ნებით ილია ჭაჭავაძეს საქართველოს ეკლესია წმინდანად შერაცხავს! როდის იქნება ეს დანამდვილებით ვერ გეტყვით, მაგრამ ილია წმინდანად აუცილებლად შეირაცხება!

(კონსტანტინე აფხაზი წამოდგება, მუხლს მოიყრის, ხელზე ემთხვევა კათოლიკოს-პატრიარქს. უწმიდესი ჯვარს გადასახავს. ისმის ზარების რეკვა და საეკლესიო „მრავალუამიერი“).

(ფარდა)

მეორე მოქმედების დასასრული.